

Роман Кричевський

ОУН В УКРАЇНІ ОУНЗ і ЗЧ ОУН

ПРИЧИНОК ДО ІСТОРІЇ
УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО РУХУ

1962

РОМАН КРИЧЕВСЬКИЙ

**ОРГАНІЗАЦІЯ
УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ
В УКРАЇНІ –**

**ОРГАНІЗАЦІЯ
УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ
ЗАКОРДОНОМ**

I

ЗЧ ОУН

**ПРИЧИНОК
ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО
НАЦІОНАЛІСТИЧНОГО РУХУ**

diasporiana.org.ua

ВИДАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ РАДИ ОДНОДУМЦІВ ОУН В США

Вступ

Яка є ціна досвіду? Чи люди купують його за пісню? Або мудрість — за танець на вулиці? Ні, його купується ціною всього, що людина має.

Вільям Блейк

Автор наведеної цитати висловлює дуже важливу істину про те, як здобувається досвід, а саме ціною, яку ми платимо за наші промахи. Це відноситься однаково до одиниць, як і до спільнот. До важливих завдань усіх політичних організацій належить збирати й оформлювати, зберігати та передавати політичний досвід власної спільноти.

Книжка, яку оце Політична Рада Однодумців Організації Українських Націоналістів за кордоном (ООУНз) в США дає в руки читача, містить суцільний досвід політичного життя недавноминулих літ нашої еміграції. Автор поставив собі за ціль подати картину конфлікту внутрі найбільшої української політичної формації за кордоном, т. зв. ЗЧ ОУН в 1945-1954 роках. Вага і наслідки того драматичного конфлікту виходять далеко поза межі відносного середовища. Це й зрозуміло. Бо ж він відзеркалював дилему, перед якою в певний час станула політично думаюча та активна частина нашого громадянства на еміграції, а раніше також і в батьківщині.

Автор не переказує детально історії опозиції в рамках ЗЧ ОУН, він радше намагається представити проблематику, що лягла в основу конфлікту та пізнішого поділу. Цю справу автор знає із власного досвіду. Він брав активну й живу участь у т. зв. другій опозиції. Відверто та з глибоким переконанням він висловлює свої власні думки та погляди на справи, зв'язані з конфліктом. Однак автор не вимагає від читача сліпо та безкритично сприймати їх. Він відкликається до

джерел, документів і цитуючи їх обильно, ними доводить правильність свого становища. Місця, які автор наводить, це не уривки речень і фраз, якими — за відомим методом — деякі публіцисти стараються не раз доказувати речі, противні інтенціям цитованих авторів. Це суттєві вийнятки, які не залишають жадних сумнівів щодо справжньої думки авторів. Автор має безсумнівну заслугу в організації того джерельного матеріалу відповідно до проблем та в його систематизації.

1. Тло конфлікту в ЗЧ ОУН.

Внутрішній конфлікт в ЗЧ ОУН, що належить до предмету цієї праці, не можна розглядати відірвано, як явище замкнене в собі й відокремлене. Щоб його правильно оцінити, треба поглянути на нього як на певний етап в історії Організації Українських Націоналістів в цілому. Для того треба було б прослідити розвиток цієї організації від самих початків аж до сьогодення. Тільки окрема праця написана об'єктивним істориком могла б нам дати відповідну перспективу.

Ми однак не можемо відкласти справу формування нашої opinii аж до часу, коли така праця появиться. Нам треба змагати до з'ясування собі проблематики зв'язаної з розвитком ОУН, самотужки, на підставі вже сьогодні доступних і опублікованих матеріалів. Я хочу тут вказати тільки на деякі вузлові проблеми, на які нам треба обов'язково звернути увагу й яких не можна проминути при аналізі.

Я приймаю за основне твердження тезу, що за час свого існування ОУН еволюціонувала, тобто змінялася. Закон еволюції як один із основних законів біологічних та суспільних явищ цілком природно діяв і в ОУН. Зміни в ОУН проходили у двох головних площинах:

а) в теоритичній площині, виявляючись у, назовім умовно, ревізійністичних тенденціях, та

б) в практично-організаційній площині, визначаючись як реформізм, тобто намагання ввести зміни й інновації в структуру та практику організації.

Кожне виникнення потреби ревізійнізму й реформізму обумовлене певними недоліками ідеології та організаційної кон-

цепції політичної організації-партії, або ж новими вимогами обставин і життя. У випадку ОУН мали місце оба роди причин. Щось мусіло бути вже в самій природі ОУН, що не витримало проби часу. Те "щось" і творить властиве тло конфлікту. Звернім отже, увагу на те, що ми називаємо ідеологічними й організаційно-концепційними дефектами, які заіснували вже при самім народженні ОУН.

Політичні й соціальні ідеї, які лежать в основі політичних партій та організацій, обумовлені тим, що ми називаємо інтелектуальним кліматом даної історичної епохи. Інтелектуальний клімат епохи, це сукупність ідей і настанов, які вважаються здобутком тієї епохи, або інакше, духом часу. Виникнення самої ідеї нації в сучасному її розумінні було також витвором духа модерної історії людства. Так було також з ідеєю української нації, а тим більше ідеєю українського націоналізму, якщо розуміти під ним політичний рух спрямований на здобуття української національної держави.

Після невдачі наших визвольних змагань в двадцятих роках виникає цілий ряд націоналістичних організацій української академічної молоді. В той же час прискіпшеним темпом проходить дальший процес дозрівання української нації, започаткованій визвольними змаганнями, що створило пригожий ґрунт для націоналістичних ідей та кличів серед найширших мас народу. Цей період ферменту та кристалізації завершився утворенням єдиної, централізованої Організації Українських Націоналістів в 1929 р. На місце льокальних організацій та груп прийшла одна організація, що поставила своїм завданням об'єднати у своїх рядах усіх націоналістів в Україні і на еміґрації та вести їх шляхом революційної боротьби до здобуття української національної держави.

Розвиток кожної новоствореної політичної організації залежить між іншим від того, наскільки вона зуміє виконувати завдання, які сама собі поставила, інакше кажучи, наскільки вона виконує свою місію. Як же було в ОУН?

Треба ствердити, що ОУН свою місію виконувала, по змозі своїх сил і спроможностей, задовільно. Вона скоро зростала. Однак треба мати відвагу сказати, що ОУН вже при своїм народженні мала елементи, які обмежували її в її діях і рості та зразу ж зарисували глибоку тріщину між теорією

і практикою, між поставленими колосальними завданнями та дуже обмеженими засобами й можливостями їх реалізації. Першим фактором був брак вирівнювання складових елементів організації, властиво, брак випрацювання відповідних рамок для їх тривалого співіснування. Це було необхідне, бо організація не була твором складеним з однородних елементів. До неї увійшли елементи різного характеру, що не могли в короткому часі стопитися в один моноліт.

Розбіжність між завданнями і практичними можливостями їх реалізації виявилися в невдачі поширити терен діяльності організації на підсоветську окупацію. Всі спроби були ліквідовані. Одна із них мала за наслідок найбільш болючу втрату, а саме смерть основника організації, полк. Євгена Козозальця. Організація, що теоретично претендувала на організування та провід української революції на цілій укр. етнічній території, була фактично обмежена під оглядом ідеологічним, програмовим та організаційно-концепційним до українських земель на Захід від річки Збруч та до еміграції.

І врешті, спадщина, яку ОУН перейняла після УВО, тобто спадщина військово-терористичної організації відбилася негативно на її можливостях пристосування і дії в нових, змінених умовах. УВО фактично розчинилася в ОУН тоді, коли вона повинна була задержати свій окремих тип організації та своєрідну автономію, діючи в рамках ОУН, як її військова та боева формація. Введення військової дисципліни і практики індивідуального терору мусіло викривити нормальний розвиток та дії масової політичної організації, якою ОУН мала амбіцію стати і фактично ставала (ми абстрагуємо тут від негодностей тактичного порядку, що виникли з такого поставлення справи).

Але поруч цих негативних факторів були ще й інші. Маю на думці ті, які спрямували організацію на рейки авторитарної теорії та практики. А це в свою чергу виявилось у змінених умовах великим обтяженням, якого треба було позбутись. Ми наголошуємо авторитарний і монопартійний характер вождівського типу організації тому бо він, на нашу думку, відіграв вирішальну роль у всіх розколах, що потім заіснували в організації. Жадна політична організація не може уникнути розколу, коли в ній немає місця для опо-

зиції, коли опозицію не передбачено та нелегалізовано шляхом допущення фракційности. Всяка опозиція, це виклик проводу організації, що потенційно містить в собі можливість переходу влади до рук опозиції. Кожна тоталітарна організація виключає таку можливість. В ній мусить бути один, необмежений ніким і нічим провід та одна генеральна лінія, яку визначає цей провід.

Які ж були глибші причини того факту, що ОУН прийняла форму авторитарної організації?

На нашу думку, були три основні причини. На перше місце серед них треба поставити наше власне розчарування з демократичних методів організації наших визвольних сил. Багато учасників визвольних змагань повірило в те, що між основними причинами програної наших визвольних змагань був також помилковий метод нашої самоорганізації. Поширюючи ці погляди, вони витворили опінію, що головними нашими недоліками в часі визвольної боротьби були: соціалізм і демократизм нашого проводу. Особливо серед молодшого покоління прийнявся погляд, що коли б, напр., полк. Євген Коновалець, командант корпусу Січових Стрільців у певний момент розігнав українські демократичні державні установи та установив військову диктатуру, то все було б гаразд і ми були б зберегли свою державу. Треба зазначити, що в тому часі явище розчарування та критики демократичних порядків і системи взагалі не обмежувалося виключно до нашого ґрунту; воно було виявом ширшої кризи майже світових розмірів.

Другою важливою причиною було виникнення та зріст комуністичної тоталітарної системи, що перемогла, опираючись на авторитарну большевицьку партію. Розумування націоналістів було проте й не без своєрідної логіки. Воно заключалося в схемі: якщо метод організації большевицької партії виявився добрим для перемоги комуністичної ідеї, то він так само добре може послужити і нам в боротьбі за здійснення нашої національної ідеї. Націоналісти сприймали як комплімент фразу одного українського комуніста, що, мовляв, ви є ми, тільки з іншим змістом. Те переконання про доцільність бити противника його ж власною зброєю (у сфе-

рі методів і засобів) знайшло свій клясичний вияв у загально засвоєній формулі: з большевиками — по-большевицьки. Але в тій формулі крилися рівночасно поважні небезпеки для націоналістичного руху, його української суті та самобутности.

На третій чинник, що діяв в тому самому часі та спрямував остаточно політичну думку й практику ОУН на шлях авторитаризму, а у висліді тоталітаризму, склалися нові націоналістичні рухи, що раніше пішли тим же шляхом. І коли метод нашого головного ворога, російського большевизму, викликав тільки деяку заздрість та готовість ревідувати наші традиційні концепції та системи, то націоналістичні рухи в Європі, що перейняли цей метод, стали для нас готовим дороговказом та захоотою. Маю на думці італійський фашизм та німецький націонал-соціалізм. І хоч деякі змістові елементи фашизму і націонал-соціалізму були завжди чужі ОУН (як, напр., ідея корпоративної держави, расизм, антисемітизм, і ін.), то всетаки за безспірне приймалося загальне спрямування, аналогічна організаційна форма та тактика. Успіхи, які згадані рухи мали в боротьбі з комунізмом, в організації національних сил та їх динамічному розгорненні, не могли не електризувати українських організованих націоналістів, що прагнули в першу чергу власної сили, твердого національного кулака.

Комбінація всіх тих трьох чинників оформила у висліді той характер ОУН, який вона мала від свого заснування аж до третього Великого Збору в 1943 р. Треба зазначити, що згадані тенденції у тому періоді вагалися, вони то загострювалися, то затушковувалися. Були в організації одиниці, які завжди ставились до них скептично. Однак засади, сформульовані на Віденському Конгресі, зберігали свою силу.

Одна із постанов цього конгресу звучить: "Першим зав'язком та пересмником завдань українського націоналізму є покликана до життя Конгресом українських націоналістів ОУН, побудовна на засадах: всеукраїнства, надпартійности і монократизму" ("**ОУН в світлі постанов Великих Зборів...**" видання ЗЧ ОУН, стор. 6. Бібліотека Українського підпільника ч. 1, 1955).

II. Безпосередні причини виникнення ревізійонізму й реформізму в крайовій ОУН.

Зміна поглядів серед націоналістів членів ОУН-бандерівців відбулася у винятково короткому часі. На те швидке темпо змін вплинули два зовнішні чинники, що разом довели до справжньої "революції в революції." Це була в першу чергу революційна зустріч членів ОУН з українським народом на Центральних і Східних землях України, а в дальшому боротьба ОУН в час другої світової війни на два фронти, проти двох тоталітарних потуг: Советської Росії та гітлерівської Німеччини.

Учасники т. зв. похідних груп і члени націоналістичного підпілля, чи то прибулі із західних земель, чи з-поміж місцевого населення, у споминах та розмовах дають нам уже задовільну картину того, як відбулася згадана зустріч. Вони усі повторюють та наголошують певні моменти, які ми тут хочемо підсумувати:

1. Ш 1941 році підсоветська Україна (УРСР до 1941 р.) потребувала допомоги від українців із-зовні. Потребувала ідей, інформацій та кадрів для зрушення громадянства до активної участі в подіях.

2. Таку допомогу дали їй тільки націоналістичні організації ("бандерівці" і "мельниківці"), що силою обставин стали організуючим та керівним елементом.

3 Підготовка націоналістичних кадрів була неспівмірна до завдань, перед які вони були поставлені. В першу чергу, вони мали за мале знання місцевих обставин, людей, їх психіки та ситуації. В дальшому виявилися недостачі підготовки в ділянці теоретичній, програмовій і політичній.

4. "Підсоветські" українці, хоч і були в своїй масі на початку мало активні і не виявляли негайної громадської та політичної ініціативи, мали проте свої власні погляди на суспільні і політичні справи, що корінилися, з однієї сторони, в старих українських традиціях, а з другої, в набутім в підсоветській дійсності досвіді. Тут треба врахувати однаково старше покоління, як і виховану вже в советській системі молодь.

Новоприбулі націоналістичні кадри, зустрівшись з новими завданнями та проблемами, старалися зайняти до них ак-

тивну поставу та розв'язувати їх не обов'язково за формулами вивчених догм, але по лінії можливостей їх практичної розв'язки. Не треба додавати, що при цьому вони завжди мали на оці одну, незмінну ціль — добро й успіх української національно-визвольної справи. У вище згаданих причинах було джерело раптового розгортання ревізійністичного й реформістичного руху серед крайових членів ОУН, що для деякого на еміграції до сьогодні є загадкою.

Наскільки той розвиток був в той час природним і закономірним, свідчить між іншим те, що подібні явища не були чужі також для ОУН під проводом полк. А. Мельника. Менша інтензивність, глибина та розмах тих змін пояснюється меншою вагою тієї організації на східних землях та відносно вчасним припиненням її організованої роботи в тих областях. Але загальна тенденція до змін була та сама. Ось що пише про це Ярослав Гайвас, провідник центрального керівництва ОУН А. Мельника в Східній Україні, оцінюючи процеси, які його організація пройшла в 1942 р.: "З вузьких стежок ціла організація, і під оглядом поширеного змісту роботи, і під оглядом її людського складу, ввійшла на шлях переродження в модерну політичну історіотворчу силу". (Із ст. "Переламовий рік" в збірнику "**Організація Українських Націоналістів 1929-1954**", на чужині 1955, ст. 298). Це ствердження не потребує коментарів.

Другий чинник, що вплинув на такий розвиток, був сам факт боротьби ОУН з большевицьким та німецьким тоталізмом. Замість союзного ставлення та сподіваної допомоги, німці принесли в Україну терор, який застосували в першу чергу супроти націоналістів. Розвіялися усі мрії про можливого союзника. Гола дійсність була приголомшююча, тверда та загрозлива. Треба було негайної дії, щоб надолужити давніші пізнавальні занедбаня та знайти нові орієнтири, які по новому визначували б стару зрештою і незмінну суть.

Такі нові напрямні можна було знайти тільки через виповнення змістом прапорного гасла, прийнятого на Другому Великому Зборі в квітні 1941, а саме "**За свободу народів і людини**". Це гасло, що виникло з передчуття потреби нових шляхів, було однаково впливом свідомих зусиль пев-

ної групи націоналістів, як і деяких кон'юктурних чи тактичних розрахунків. Воно не мало ще реального покриття ні в теорії, ані в практиці організації. І нагло, рівночасно з вибухом засадничого конфлікту з новим тоталітарним ворогом, те гасло знайшло своє нове осмислення, зрозуміння та поглиблення. Логічний висновок із ситуації був такий: прапором нашої боротьби може бути тільки прапор свободи в індивідуальній і національній, а тим самим і в універсальній сфері.

Ці два основні елементи створили базу того процесу, що довів до змін в крайовій ОУН, та, в свою чергу, стали причиною другої кризи й розламу на еміграції.

Зарисована тут картина генези кардинальних змін внутрі ОУН під час другої світової війни дуже загальникова й неспецифічна. Вона торкається тільки найважливіших аспектів без їхньої аналізи й подання відповідного доказового та ілюстративного матеріалу. Цілком зрозуміло, що цього не можна подати в одній статті. Я тут тільки позначив чинники, потрібні для створення собі кінцевої перспективи при оцінці розламу та поставлення його у належну перспективу щодо минулого, сучасного і майбутнього українського націоналістичного руху.

III. Що далі?

Виникає питання: Що ж далі? Наскільки згадана проблематика є актуальною сьогодні, коли так багато змінилося від часу закінчення конфлікту і поділу організації. Немає в живих і головних акторів тієї драми. Зміни в Україні і на еміграції висунули нові проблеми і завдання. І, взагалі, як же нам бути? Що є сьогодні на потребу у внутрішньо-українській політиці еміграції? Вартість політичної думки вимірюється, між іншим, силою її творчої візії, ступенем передбачування майбутнього та, відповідно до цього, здатністю накреслити реальні і суттєво-доцільні завдання перед сучасністю. Для визначення правильної прогнози майбутнього розвитку української визвольної справи, треба очевидно брати до уваги і сучасне міжнародне положення з його розвитковими тенденціями та ситуацією в Україні враз із сучасними виявами й формами боротьби українського народу,

та разом з цим потенціальною силою й реальні спроможности української еміграції у вільному світі.

При розгляді усіх цих справ одна річ напевно залишиться як кінцевий вислід нашої аналізи, а саме: незалежно від того, як розвинуться міжнародні події, чи прийде до війни, чи настане довгий період мирної коекзистенції або ж компетиції, чи ССРСР впаде під ударами визвольних революцій поневолених народів, або вступить на шлях внутрішньої еволюції — незалежно від цього всього, незмінно залишиться аксіома про потребу власних сил українського народу. Шанси української державности лежать в боротьбі за неї найширших мас українського народу. Ця підставова істина про конечність широкого заангажування українських народніх мас у боротьбу за здобуття самостійности ставить певні постулати й у ділянці методики нашої політичної самоорганізації.

І тут саме порушувані питання пов'язуються з проблематикою цієї книжки. Наша теза відносно організаційного методу така: українські народні маси можуть зорганізуватись до широкої та інтензивної політичної акції у відповідному до того моменті виключно при допомозі демократичних методів і в ім'я демократичних національних і соціальних ідеалів. Такий є кінцевий висновок із досвіду визвольних змагань в обидвох світових війнах.

Якщо, отже, правдою є, що на землях України вирішуватиме доля українського народу, то українська еміграція у своїй діяльності мусить витягнути з цього усі висновки, якщо, вона серйозно хоче бути позитивним допоміжним чинником у визвольній боротьбі. По лінії пристосування до головного струменю, умов та форм крайової боротьби, еміграція мусить виробити в себе відповідне наставлення та знайти відповідні форми й засоби до дії. Сьогодні ні одне, ні друге не задовільні. Політичне життя української еміграції вимагає швидкого й ґрунтового впорядкування. Те впорядкування повинно опиратися на таких ідейна-прямках:

а) принцип допоміжної ролі еміграції у відношенні до батьківщини, її потреб та вимог тієї боротьби, яку вона на даному етапі веде;

б) принцип єдності еміграції в протизагу до теперішніх необоснованих та перестарілих поділів;

в) принцип розвитку української національної культури у вільному світі, плекання та експанзії української культурної творчості, опертої на непофальшованих елементах української духовості.

Останній принцип має прямий зв'язок з попередніми. Бо ж треба найперше звільнити духову, організаційну та матеріальну енергію української еміграції від перестарілих спорів, конфліктів і внутрішньої боротьби, та звернути її на культурний фронт. Наш дійсний (не фіктивний) політичний фронт на тому не потерпить, тільки скористає. Буйніше і ширше розгорнене культурне життя нашої еміграційної спільноти відіб'ється позитивно на акціях її політичного проводу і знайде свій відгомін і в Україні.

IV. Треба змінити настанову.

Нам здається, що такі саме є мрії та бажання тієї частини нашого еміграційного громадянства — без уваги на теперішню партійно-політичну приналежність чи симпатії, — яка не хоче жити минулим, яка чус відразу до старої "пережуваної січки", а від провідних мужів хоче почути достосовані до часу, місця і ситуації думки та концепції.

Повертаючись ще раз до безпосередньої проблематики книжки, ми хочемо вказати на її призначення. Вона в першу чергу повинна допомогти безпосередньому читачеві зрозуміти глибший сенс конфлікту в ЗЧ ОУН. Ми видаємо її не на те, щоб роз'ятрувати старі рани чи посилювати конфлікт. Навпаки, ми хочемо, щоб її прочитали ті, які ще й сьогодні стоять на позиціях монопартійності, виключності та нетерпимості. Щоб прочитали не порушені емоціями партійної боротьби, не розпалені пливкими міражами боротьби за впливи, за "владу", але в спокою духа, усвідомивши дійсну ситуацію в Україні і на еміграції! Бажаємо також, щоб прочитали і подумали над нею й ті наші безпартійні громадяни, що симпатизують із середовищем теперішнього ЗЧ ОУН

(бандерівців) та підтримують його. Це не дрібна й не мало-важна справа — кому дасться кредит. Настав крайній час, щоб деякі громадські чинники перестали йти по лінії найменшого опору та оправдувалися традиційною фразою: "я з більшістю". Бо ж саме вони причиняються до вдержання такого стану чи може тільки ілюзії більшості.

Тому прочитайте, зважте і дайте відповідь у своїм власнім сумлінні. Правильний це шлях? Чи ви справді дасте підтримку найкращій із можливих розв'язок? Чи дійсно не видно нових перспектив покращання сучасної ситуації серед української політичної еміграції? І чи гідно котитися даліше по похилій площі силою тільки інерції?

Таке поставлення проблеми і спроба її розв'язати вимагає дещо більше, ніж самозадоволеного конформізму. Тут потрібно зусилля, треба внутрішньої сили, щоб протиставитися навіть самому собі, тобто своїм звичкам та амбіціям. Але це необхідно! Без переборення вчора не може бути завтра. Сьогодні ми маємо час і відносний спокій, щоб ці проблеми передумати і вирішити. Завтра може бути запізно. Те завтра може нас знову застати неприготованими, або ж приготованими до нової громадянської війни на користь та вітху нашим національним ворогам.

Ми твердимо: З духа тоталітаризму й вождизму, що є чужі українцям, зродилася нетерпимість у таборі націоналістів. А це було головне джерело усіх розколів. Коли Леніна запитали, як ставитися до ревізіоністів в російській соціал-демократичній партії, він відповів: "На ревізію один ответ: в морду". (Див. Николай Валентинов: "Встречи с Лениным", Нью-Йорк, 1953, стор. 255). В цій відповіді вже коринилися усі майбутні чистки в большевицькій партії, включно з жахливим терором супроти власних членів. Так само наслідкування того методу, ким би то не було, не може бути інакше від його первозразку. Одинокий шлях до конструктивного поладження внутрішніх розбіжностей, це настанова, що стверджує право на вільну думку й опозицію.

Цей шлях сугерує наша організація. За це ми змагасьмо у внутрішньо-українських відносинах. Ми не хочемо

повторювання давніх помилок. Ми прагнемо до використання досвіду минулого для побудови кращого майбутнього. Заохотою і надією у тому є для нас слова Івана Франка:

Обриваються звільна пута,
Що в'язали нас з давнім життям.
З давніх брудів і думка розкута.
Оживемо брати, оживем!

Д-р Роман Борковський

I

РОЗПАД НІМЕЦЬКОГО РАЙХУ

Розпад Третього Німецького Райху розпочався на Сході Європи — в Україні. Загибель шостої армії під Сталінградом (2 лютого 1943 р.) примусила Гітлера вивести свої війська з Кубані, а потім в широкім відвороті залишити Ліву-й Правобережну Україну (6 листопада впав Київ) і, врешті, пізнім літом 1944 року також Галичину і Волинь (Львів залишили німці 27 липня). Дворічна окупація української території німцями закінчилася, а її місце зайняла большевицька. Широко розбудоване українське підпілля і його твір — Українська Повстанча Армія, готувалися прийняти бій з новим ворогом. З другого боку, десятки тисяч національно свідомих і політично активних українських громадян виряжались на еміграцію. Образ життя в Україні мінявся: врослі в ґрунт люди, переважно інтелігенти, відходили і забирали з собою також літами засвоєний стиль громадської й політичної праці. Так, як в 1939-40 р., після закінчення німецько-польської війни, так і тепер, справа відстояння прав національної України впала виключно на плечі українського підпілля.

2 травня 1945 р. впав Берлін. Німецький Райх перестав існувати. Його представники підписали безумовну капітуляцію 7 травня 1945 року.

ПОЧАТОК УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

Коли трісли обручі, які тримали вкупі поліційну державу Гітлера, уся її територія завирувала в хаосі мандрівок насильно звезених туди людей. Примусові робітники з цілої Європи, недобитки концентраційних таборів, вояки “національних” формацій (таких, як армія Власова, “Українське Визвольне Вій-

сько”, І. Дивізія УНА “Галичина”), заслани інтелігенти, добровільні емігранти тощо, всі вони числом понад 20 мільйонів, перекочували Німеччину вздовж і впоперек в дорозі до своїх батьківщин, до родин, до своїх домів. Але не всі відійшли. Багато з тих, землі яких опинилися під пануванням большевиків, залишилися в Німеччині, получилися тут з втікачами перед комуністичною владою і так постала східно-європейська еміграція. Такі початки і такий склад був також української еміграції в Німеччині. До неї увійшли люди, яких воєнна доля була дуже різна. Були там вояки І. Дивізії УНА “Галичина”, “Визвольного Війська”, чисто німецьких військових формацій, були в’язні концентраційних таборів, примусові робітники, співробітники німецьких пропагандивних установ, члени українських редакцій на території України і Райху, апарат Українського Центрального Комітету (УЦК), апаратники нижчих ступенів німецької адміністрації в Україні. Були також політично незаангажовані громадяни, які “боялися” большевиків, були члени українського підпілля, що залишили його, бо не почували в собі сил продовжувати боротьбу в умовах большевицького терору і, нарешті, провідні люди українських політичних партій, а в тому також офіційні висланники Проводу ОУН і УГВР та УПА. Всі вони, з різним минулим, влилися в одну українську еміграційну громаду з одною еміграційною долею.

ПОЛІТИЧНИЙ СКЛАД ОУН НА ЕМІГРАЦІЇ

Серед емігрантів почали відроджуватися старі політичні і громадські організації та поставати нові. Українське життя в Німеччині закипіло тисячею ініціатив.

Одною з перших почала оформлюватися на еміграції ОУН. Так, як склад цілої еміграції був дуже пестрий і різноманітний, так і до ОУН за кордоном влилися найрізномодніші елементи: були там правдиві революціонери, давні члени Організації, але й

були дезертири з підпілля, були переконані націоналісти, але й були “опортуністи” і навіть “коляборанти”, були політично вироблені діячі, але й були молоді люди, які увійшли в політичне життя щойно аж на еміграції. Але для долі ОУН було найважливіше, що в її складі були з одного боку люди, які через цілу війну жили духовим життям ОУН, брали в нім участь, боролися в душі програми ОУН і разом з нею перейшли також еволюцію тої програми. А з другого боку були й такі (і то більшість), які під час війни не стояли в контакті з ОУН, чи то з власної вини, чи то в силу воєнних обставин. Ті люди, опинившись в ОУН аж на еміграції, не знали її духа, не були обзнайомлені з її програмою, а вже таки цілком не орієнтувались в тому, які вона перейшла ідейно-політичні переміни за час війни. Про Третій Надзвичайний Великий Збір ОУН, на якому довершено переходу ОУН з позицій авторитарної організації на демократичну, вони часто нічого не чули, її політичних видань не читали, а то й навіть не знали настроїв населення в Україні, бо в ній не були (в'язні тюрем і концентраційних таборів, примусові робітники), або як і були, то в такому характері, що не могли до населення зблизитися і здобути його довір'я. Але, хоч і як важливими були ці справи, то всетаки вирішним для долі ОУН на еміграції став факт, що серед людей, які не сприйняли нового духа і нової програми ОУН були також її **колишні провідні члени, а між ними і Степан Бандера**. Просидівши весь час війни в концентраційному таборі, вони хотіли повернутися до такої ОУН, якою вони її залишили в 1941 році, отже до ОУН авторитарної, з одним провідником на чолі, наділеним абсолютними повноваженнями, без контролю над ним його співробітників і членства. Вони хотіли, щоб і політична програма ОУН була такою, як її сформульовано на Другому Великому Зборі в Кракові в 1941 р. Перехід ОУН на позиції демократії вони схвалювали тільки в сенсі тактичного маневру, подиктованого особливими обставинами воєнного часу. При тому їм хотілось ба-

чити у проводі Організації тих самих людей, які очолювали її перед німецько-советською війною. Передовсім йшлося їм про Бандеру, якого уважали досмертним провідником ОУН, не зважаючи на вибори нового Проводу на Третньому Надзвичайному Великому Зборі.

НАРАДИ У ВІДНІ І В МЮНХЕНІ 1945 Р.

Різниця в поглядах між провідними діячами ОУН виявилася вже під час перших зустрічей уповноважених Проводу ОУН в Україні (Василь Охримович, Мирослав Прокоп, Дарія Ребет, Микола Лебедь) і чоловічих людей з Проводу ОУН з 1941 р. (Степан Бандера, Степан Ленкавський і Ярослав Стецько). Вони створили з себе Закордонний Центр ОУН і відбули перші наради ранньою весною 1945 р. у Відні. Ті наради не вирівняли наявних розходжень. Після того, розмови продовжувалися в Мюнхені (що став центром життя української еміграції), літом і осінню того ж року. Не зважаючи на всі спроби звести погляди обидвох сторін до одного знаменника — вони залишилися далі існувати і вирішували про долю ОУН на чужині. Нарешті в січні й лютому 1946 року Закордонний Центр скликав ширшу конференцію провідного членства ОУН (тих, які були колинебудь у проводі ОУН, або її провідних клітин і краєвих формацій) до Мюнхену. Ця конференція також не мала успіху в питаннях ідейно-програмових і персональних. Її важливість в тому, що там винесено рішення створити Закордонні Частини ОУН, як організаційну форму для членства ОУН на чужині.

НЕЗДІЙСНЕНИЙ ПЛАН ЧЕТВЕРТОГО ВЕЛИКОГО ЗБОРУ

Про спір, який заіснував за кордоном, знав Провід ОУН в Україні, бо про нього інформували його обидві сторони окремо і у спільних листах. С. Бандера пропонував, щоб всі справи, щодо яких нема

погодження на еміграції, віддати на вирішення Четвертому Великому Зборові ОУН. Але цей проект був відкинтий Проводом ОУН в Україні через те, що в тому часі ОУН, УПА і УГВР вели найважчу — своїми розмірами і натугою — боротьбу на західніх окраїнах української землі (т. зв. Закерзоння), обороняючи її населення перед насильним виселенням.

І справді, про організацію Збору не приходилося говорити в той час, коли ціла УПА і ОУН стояли на фронті, коли гинули тисячі людей, коли горіли десятки і сотні сіл, коли сотні тисяч людей вивозили з Лемківщини на Схід і Захід, і коли десятки тисяч кілометрів від віків загосподареної території перемінювалися в пустирі. В той час ОУН мала важливіші справи, ніж скликати Четвертий Збір для полагодження еміграційних конфліктів. Проект Четвертого Збору, цілком природно, було відкинuto.

ІДЕЙНО-ПРОГРАМОВІ СПОРИ В ЗЧ ОУН В 1946 - 1948 РР.

Роки 1946-1948 можна назвати часом масової дискусії над ідейними і програмовими питаннями ОУН. В Мюнхені, де тоді скупчувалася переважна більшість провідного членства ОУН, в безконечній черзі обговорювалися такі питання, як от: чи добре зробила ОУН, що перейшла на світоглядіві позиції демократизму, або чи доцільно в свобідних умовах Заходу утримувати Організацію в стані конспірації, чи доцільно, щоб націоналісти-емігранти входили до Проводу всієї ОУН в Україні, чи членство ОУН має бути допущене до вирішування справ в Організації, а чи воно має бути й далі монополем провідника і багато більше таких і подібних питань. При тому всі ті диспути відбувалися в атмосфері своерідної конспірації. Устроєві засади ЗЧ ОУН не дозволяли на обговорення таких і подібних питань публічно, або на організаційному форумі. Провід ЗЧ дав інструкції організаційній мережі не допускати до публічних дебат навіть на сходинах “п’яток”.

Треба пригадати, що всі члени організації були в тому часі зорганізовані в системі конспіративних "п'яток". Член п'ятки мав право тільки в розмові з своїм організаційним зверхником висловити сумнів щодо становища в ОУН закордоном і просити його про роз'яснення, а в виняткових випадках, про передавання його думок "до гори", до Обласних Проводів і до Проводу ЗЧ ОУН.

Таке придушування політичної думки серед членів ЗЧ ОУН надавало — з одного боку — загальному прагненню до змін в системі, характеру революційного кипіння, та — з другого боку — ізолювало провідне членство з його новаторськими думками від загалу членів ЗЧ ОУН. В той спосіб, правда, С. Бандера досягнув того, що нові ідеї лише частково продісталися до рядовиків ОУН, але зате перешкодив нормальному ідейно-програмовому еволюційному розвитку ОУН, а штовхнув його на революційний шлях.

Частина інтелектуальної верхівки ОУН натискала на зміни; а не маючи змоги досягнути їх тому, що вся влада в організації була зосереджена в руках одної особи, була змушена вести політику довершених фактів, яка ще більше поглиблювала кризу. Одним з виявів такої політики були події в редакції "Української Трибуни" (Мюнхен), пресовому органі ЗЧ ОУН. Коли різниця думок між Редакцією і Проводом ЗЧ ОУН не дозволяла на дальші компроміси — цілий редакційний колектив порвав зв'язки з ЗЧ і перейшов у відкриту опозицію.

Ця подія була алярмуючим сигналом для С. Бандери і його прихильників. Вони зрозуміли, що опозиція серед провідних інтелектуальних кадрів досягнула таких розмірів, що з нею треба звести бій в ідейній площині. Це й сталося на II-ій Надзвичайній Конференції ЗЧ ОУН при кінці серпня 1948 р. На неї був запрошений весь апарат ЗЧ ОУН і найчільніші провідники тодішньої опозиції, отже о. Іван Гриньох, Дарія Ребет, Лев Ребет, Василь Охримо-

вич, Мирослав Прокоп, Микола Лебедь, Володимир Стахів.

На конференцію з'їхалися люди з віддалених організаційних клітин з багатьох країн Європи. В наслідок причин, які були представлені вище, вони не були зорієнтовані в чому справа. А тим часом опозиція прийшла на конференцію недостатньо підготованою, виходячи з заложення, що вона і так не може змінити нічого, бо все вже задалегідь вирішено. Ця непідготованість опозиції заважила на тому, що процес ідейного дозрівання ЗЧ ОУН припинився на добрих кілька років. Ті члени ОУН, які мали критичні думки щодо внутрішньої системи і програмового положення ЗЧ, почали організуватися окремо, незалежно від "старої" опозиції.

Конференційна більшість вимагала від членів опозиції, щоб вони зреклися своїх мандатів в Закордонному Представництві УГВР. Основою такої вимоги був аргумент, що делегація ОУН в ЗП має відзеркалювати там політику ЗЧ, а коли вона цього не може робити, повинна уступити.

Члени опозиції пішли назустріч цим вимогам, але з застереженням, що вони вийдуть з ЗП аж тоді, коли їх резигнацію прийме до відома Провід всієї ОУН в Україні, поскільки вони репрезентують в ЗП не тільки Закордонні Частини Організації, але цілу ОУН.

Вслід за цим Конференція вибрала нову делегацію до ЗП зложеною з людей лояльних до Проводу ЗЧ.

Після конференції Провід ЗЧ вимагав від опозиції, щоб вона негайно передала свої мандати новообраним людям. Члени опозиції відклали свою остаточну резигнацію до часу вирішення цілої справи Президією УГВР і Проводом ОУН в Україні. Конфлікт дійшов до свого завершення тоді, коли Провід ЗЧ осінню 1948 р. виключив всіх членів опозиції з ОУН і відмовив їм права заступати інтереси організації в ЗП УГВР. Про це повідомили обидві спірні

сторони компетентні чинники в Україні і чекали на вирішення звідти.

“Викінчення” опозиції на II. Конференції ЗЧ ОУН не означало ідейного заспокоєння внутрі ЗЧ ОУН. Там наростала нова внутрішня опозиція, яка в ідейній площині вимагала того самого що і “зовнішня” опозиція, але не уважала за доцільне виходити зі своїми домаганнями перед зовнішнім форумом, аж доки не були вичерпані всі можливості внутрішнього вирівнання ідейних і організаційних розходжень. Зокрема вона вичікувала на становище Проводу ОУН в Україні, за яким признавала право найвищого авторитету в конфліктових питаннях.

Так, як в 1946-1948 рр. опозиція ОУН гуртувалася коло “Української Трибуни” і старалася звідти проголошувати свої ідеї, так тепер, після відкриття “Українського Самостійника” в 1950 р., нова опозиція зробила його своїм тереном дії. Від тепер опозиція до офіційної лінії ЗЧ ОУН діяла з двох площин: раз з терену ЗП УГВР, другий раз з середини самих Закордонних Частин, хоч вони не були між собою пов’язані і не втримували ніякого контакту, а навіть не мали до себе довір’я. Перша опозиція діяла засобами публічної критики, друга — внутрішнього переконування і впливу.

ПРОГРАМОВА ДИСКУСІЯ МІЖ ОПОЗИЦІЄЮ, БАНДЕРОЮ І ПРОВОДОМ ОУН В УКРАЇНІ

А тимчасом серед провідних членів Організації знову розпочалась жвава дискусія на тему її програмових засад. Так як в 1946 - 1948, так і тепер в 1949 - 1953 йшли постійні дебати над наявними різницями, які заіснували між краєвими і закордонними частинами ОУН і над шляхами їх вирівнання. Під натиском цих внутрішніх настроїв С. Бандера був змушений перший раз забрати публічно слово до спірних питань і дати їм навітлення зі становища тих чинників в ЗЧ, які протиставилися програмовим змінам. Він це зробив в 9-х статтях, проголошених

в “Українському Самостійнику” в 1950 р. під заголовком: “Українська національна революція, а не тільки протирежимний резистанс”.

Щоб показати читачеві, на яких спірних точках схрещувалися погляди і як формулювали свої думки учасники програмової дискусії в рамках ЗЧ ОУН, перейдемо поодинокі питання по черзі і подамо погляди обидвох опозицій (внутрішньої і зовнішньої) і Степана Бандери. При кінці наведемо становище Проводу ОУН в Україні, яке прийшло на еміграцію вже після першої фази дискусії. На основі цитат з оригіналів покажемо збіжність поглядів між опозицією і ОУН в Україні з одного боку, і відокремлене становище Степана Бандери і його прихильників з другого боку.

ОПОЗИЦІЯ: Еволюція, яку пройшла ОУН під час війни, була здоровою і її треба поглибити!

БАНДЕРА: Ідеологія і програма ОУН не потребують змін ні доповнень!

В боротьбі ідей, яка проходила в середині ЗЧ ОУН, опозиція заступала думку, що ОУН від 1941 до 1943 рр., а від того часу до сучасних днів, пройшла і ще проходить велику еволюцію на міру історичного для неї значення. Світ ідей, які заступала ОУН до 1941 р. вже в перших днях німецько-советської війни був виставлений на важку пробу і на потребу часткових доосновних змін. Вплинули на це різні причини, але найважливішими з них були дві. По перше: український народ на схід від Збруча мав глибоку відразу до всього, що бодай трохи заносило диктатурою, елітаризмом, національним шовінізмом і протидемократичним духом. Український народ прагнув до повного визволення людської індивідуальності не тільки з большевицької, але й з кожної неволі, незалежно хто б її не здійснював — свої чи чужі. По друге: злочинні методи поступування у війні з європейськими народами гітлерівської Німеччини і фашистівської Італії, доценту скомпромітували ідею елітарного устрою суспільс-

тва, опертого на диктатурі одної особи і одної партії. Злочини, поповнені Гітлером на інших народах в ім'я шовіністичного вивищування німецького народу, викликали обриднення до політики спертості на почуваннях ненависти народу до народу. На українську ментальність вплинула гітлерівська політика тим сильніше, що її об'єктом став, насамперед, він сам, український народ. Погорда, з якою відносились німці до його культури, мови, раси, національних і політичних прагнень — дала пізнати українському народові, якою низькою є політика національної виключности, вивищування і шовінізму. На прикладах гітлерівських злочинів народ пізнав, якою набагато кращою є політика гуманних ідей, толеранції і свободи для всіх народів і для всіх людей.

Усвідомив собі це передовсім провідний шар ОУН в 1941-1943 рр. і рішив впорядкувати насамперед справи в своїй власній організації, побудованій на засадах одноособового провідництва з проєкцією однопартійної системи в українській державі. У висліді такої настанови, він перевів переоцінку цінностей і впровадив до своєї програми багато нового, змінив те, що йшло врозріз з настроями народу і впровадив ясність у ті справи, які породжували сумніви. Опозиція в ЗЧ ОУН твердила, що всі ті переміни треба вітати, затвердити і широко популяризувати серед членства.

Інакше дивився на ці справи Бандера і ті, що були з ним. Посилаючись на твердження опозиції, що ідеологія і програма ОУН не витримали проби життя в зустрічі з настроями цілого українського народу, Бандера заперечив її погляди, як невірні і на тому тлі розвинув теорію подвійної політичної програмовості ОУН — одна програма, за його твердженням, мала б бути призначена для членства і прихильників націоналізму, а друга для сторонніх чинників. Перша повинна бути основним вірую Руху і базою для виховання кадрів та в основному мала б залишитися незмінною незалежно від зовнішніх обставин. Бандера уважав, що таку програму ОУН

вже створила, має її і вона не потребує ніяких змін ні доповнень. Друга програма повинна існувати для зовнішнього вжитку. Вона може мінятися залежно від обставин і міжнародного положення. Вона повинна узгляднювати передовсім моменти тактики і їх широко пропагандивно використовувати.

Всі зміни, які зайшли в програмі ОУН під час і після війни, Бандера розцінював з цього другого становища. Він з ними погоджувався, але тільки як з виявами тактики, що була даниною актуальній фазі боротьби. В його розумінні за нею, за тою зміненою програмою, існує і повинна існувати друга програма — незмінна, та з-перед 1941 р. Дослівно Бандера писав: “Все це, (цебто вимоги опозиції, Ред.), ставиться не як допоміжні, тактичні прийоми для підсилення, чи відтяження головного нашого фронту, — але навпаки, як основну концепцію визвольної революції. Отже це вже не проблеми політичної тактики на окремих відтинках, в роботі серед деяких середовищ, а тільки питання власної, основної програми. Мовляв, нам треба саме такі основні положення прийняти за головні лінії й на них будувати все. Відповідно до того треба відкинути дотогочасні, “пережиті вже” засади українського націоналізму, викоренити їх у власних рядах, змінити свою ідеологію й програму”.¹ А потім: “На попертя такої суттєвості її речники намагаються представити як програмові позиції революційно-визвольного руху в Україні такі поодинокі прийоми політичної тактики й пропаганди, якими Організація на рідних землях послуговується в своїй роботі серед ворожого, чи напівворожого середовища, напр., супроти москалів, советської армії, серед комунізованих елементів, большевицької адміністрації і т. п., тобто такі тактично-пропагандивні прийоми, які мають завдання

---

¹ С. Бандера: Українська національна революція, а не тільки протирежимний резистанс. (“Український Самостійник”, 29 січня 1950).

демобілізувати й паралізувати вороже середовище, відтягати від ворога різні елементи”.²

Відкидаючи погляди опозиції про потребу змінити ідейно-програмові позиції ОУН, Бандера протиставляє їм таку свою теорію:

“...Процес збирання, плекання, формування й вирощування власної сили визвольної революції мусить відбуватися на правильних засадах українського революційного націоналізму, на його ідеологічних, програмових істинах. Тому супроти власних рядів, перед українським народом мусять бути належно поширювані й висвітлені наші цілі, наша ідеологія й програма, наша визвольна концепція в цілій своїй суті, повністю. Наші основні засади мусять бути не тільки збережені й розвиті, але й з'ясовані у власному середовищі в повній чистоті, без жадних викривлень під впливом різних тактичних міркувань. Тільки на такій основі, в такому дусі можна формувати ряди борців за визволення, які не піддадуться жадним атакам ворога...”

“Всілякі пристосування власних ідеологічних і програмових засад до зовнішніх впливів, викривлювання чи зменшування їх відповідно до тактичних вимог на відтинках нашої діяльності в чужому, чи ворожому середовищі, підкопує самі основи визвольної боротьби. Через ідейно-програмову опортунізацію, через відступлення від повноти й чистоти власних цілей, замазання їх в очах народних мас — ставиться під знак запиту успішність і доцільність визвольної революції, вціплюється сумнів, чи можлива й доцільна така боротьба за применшені, половинчасті цілі, які не відповідають вповні духові й потребам України...”

“Натомість в усій політичній пропагандивній роботі на чужому ґрунті й супроти ворожого середовища єдино моменти тактичної доцільності рішають про те, як треба підходити, які сторони й цілі укра-

---

² Та-ж стаття (“Український Самостійник”, 5 лютого 1950)

їнської визвольної боротьби підносити, в якому освітленні. Тільки частина цілей нашої визвольної боротьби відповідає теж прагненням сторонніх чинників, чужих народів та деяких елементів, що — по волі, чи по неволі — є складовими, чи зняряддям ворожої сили. Такі універсального значення елементи нашої програми виставляємо й пропагуємо скрізь однаково, на всіх відтинках. Натомість деякі наші програмові положення, які мають засадниче значення в цілій націоналістичній ідеології, відбиваючи питоменні прагнення й потреби українського народу, для деяких сторонніх чинників, до яких теж звертається наша діяльність — не важні, байдужі. Наголошування саме таких цілей і кличів перед тими сторонніми чинниками було б цілком недоцільне, безуспішне. Для здобуття прихильності й співдії чужих сил, а так само для ідейно-моральної демобілізації в ворожому таборі, треба підбирати й виставляти такі з-поміж наших кличів, які промовляють переконливо й притягаюче до тих чужих елементів. Натомість, якщо би ставити як програмові цілі для власного табору, перед українським народом тільки ті кличі, обмежитися тільки до них, — то це замість мобілізувати, вносило б тільки баламутство, розгублення.

“В міру щораз ширшого розгортання дії української визвольної національної революції, в міру активізування й посилювання все нових відтинків боротьби в широких масштабах, з впливом не тільки серед українського народу і з фронтовим відпором ворогові, але з перенесенням нашої офензивної революційно-політичної акції на чужонаціональні терени й у вороже запілля, в парі з тим, як українська національна революція стає авангардом і організатором спільної, визвольної протибольшевицької революції багатьох народів — арсенал нашої політичної зброї мусить відзначатися дуже широкою шкалою. Великого значення набирає розрізнення поміж властивою, повною програмою, на якій мобілізується й формується власні сили, і політично-пропаган-

дивною тактикою на окремих відтинках. В процесі розгортання революційної дії в краю, Організація виробила собі високоякісні політичні здібності в застосуванні різноманітної політичної тактики, дуже влучно й успішно підбирає методи й кличі, відповідно до середовища, терену й цілої конкретної обстановки. Широкий діяпазон політичної роботи і відповідаюча йому широка скаля тактичних прийомів характеризують сьогоднішній етап революційно-визвольного руху в Україні”³.

Як пізніше побачимо, Провід ОУН такі погляди Бандери рішуче заперечив, як цілком невірні й чужі та далекі від ОУН.

ОПОЗИЦІЯ: Змінити авторитарний устрій на демократичний!

БАНДЕРА: Демократія в ОУН — підлабузництво Заходові!

Зокрема опозиція широко вітала перехід ОУН від програмового авторитаризму до демократії. Вона обороняла еволюцію на цьому відтинкові, як цінний здобуток політичного розвитку організації і вимагала, щоб його повністю прийняли за свій також ЗЧ ОУН. Всякі сумніви щодо того чи ОУН справді перейшла на позиції демократизму, опозиція відкинула як цілком необосновані, відкликаючись при тому на постанови Третього НВЗ, де сказано, що ОУН гарантує свободу слова, сумління, друку, зборів і політичних зібрань.

Вона визнавала, що демократія, так як і кожний другий державний устрій, має багато недоліків, але порівнюючи їх з темними сторонами інших систем, вона все таки є найбільше позитивною.

Опозиція вимагала, щоб ЗЧ ОУН широко популяризували свою демократичну програму і настанову, щоб її не затаювати і не приховувати. Вимагала, щоб демократична програма ОУН не була тільки свя-

---

³ Там-же (“Український Самостійник”, 5. лютого, 1950).

точною фразою на маніфестаціях і тоді, коли сторонні чинники припирають ООН до муру за тоталітаризм, але щоб стала практикою кожноденної політичної дії.

Бандера мав окрему думку на це питання. Опрокидуючи поодинокі тези опозиції, він гостро скритикував її домагання, бо в його розумінні переставлення ООН на демократизм, означало би відступ від націоналістичної традиції, яку треба зберігати. Він писав: “Викинення з нашої ідеологічної політичної скарбниці таких вартостей, які вирости на нашому власному ґрунті і відповідають нашим обставинам і потребам, та заступлення їх чужими вартостями, для інших обставин нераз і правильними, але для нас тепер неактуальними — може діяти тільки послаблююче, розстроююче в нашому внутрішньому житті.

“Починаючи від 1945 р., різні кон'юнктуристи, роблячи з себе речників “демократизму”, намагаються втягнути українську самостійницьку політику в таку ж саму гру в демократію, яка відбувається на міжнародному форумі, й у якій ССРСР грає одну з перших скрипок. Справжнім мотивом того галасування про демократію не були дійсні потреби українського визвольного руху й українське ество, а безкритичне сприймання й нерозуміння того, що по суті діється в міжнародному житті, плитке наслідування й бажання уподібнитися до зовнішнього світу, до актуальної моди.”

“Така обношувана демократичність наших противників (тобто опозиції в ЗЧ ООН — Редакція) не має в собі правдивого змісту, який давав би здорову розв'язку сутніх справ визвольних змагань і цілого актуального українського політичного життя. Поминувши те, в чому вона відноситься до теоретичних питань ця демократичність суспільно-політичного устрою у власній державі, має часто характер порожніх голословних деклярацій, уподібнень, а не в одному — демагогії (сік!).

“Через таку внутрішню порожнечу й штучну підробленість, відривання від реальної політичної дійсності, та наставлення на зовнішньо-політичний ефект, псевдодемократична фразеологія наших кон'юнктуристів має характер і вираз, подібний до советського “демократизму”. Цю схожість завершує така ж сама термінологія: “народня демократія” — герцює й большевицька пропаганда. (сік!) Таким чином хоча погоня за зовнішньою демократичною модою впливає з бажання уподібнитися до західньої демократії і їй приподобатися, однак вилазить наверх внутрішня суть такого уподібнення й виходить аналогія до большевицької “демократизації”, а не до західньої демократії.

“З таких то мотивів походять різні намагання, щоб прапором української революційно-визвольної, протибольшевицької боротьби став клич “за демократію”, зглядно “за народню демократію”, “за демократичний устрій в Україні”. Воно може й подобалось би деяким стороннім політичним чинникам, які не розбираються в істотних проблемах визвольної боротьби народів підсоветської Європи й Азії, а все оцінюють по зовнішніх вивісках і назвах. Може рахування на дешевий ефект подобатися таким чинникам декому видається слухним. Але все це лежить у сфері порожніх фраз, голих, словесних заяв і симпатій, а не реальної, дієвої політики. На таких факторах будувати — значить обманювати себе.

“Натомість зміна прапорів, зміна провідної ідеї визвольних змагань має дуже істотне негативне значення для розвитку й успішності цих змагань. І той момент передусім мусимо брати до уваги. А так само кожний серйозний сторонній чинник, який дивиться на суть, на дійсний стан, а не на поверховне враження, трактуватиме наше становище із зрозумінням”. Заявившись проти зміни прапорів ОУН на демократичні, Бандера продовжує: “В той же час на еміграційному ґрунті виринають намагання накинути як прапорне гасло визвольній боротьбі гасло

“за демократію”. Під ним провадити революцію, ним мобілізувати маси до найтяжчої боротьби, на життя або смерть, проти большевизму. Це значить позбавити визвольну революцію власного, чіткого ідейного обличчя, своїх питомих чоловічих кличів, прапорів, а прислонити їх такими, які ворог виставив як свої...”

“... Хто шукає такого затирання фронтів? Авже ж большевики. Бо їм іде про неутралізацію ідей, кличів їхніх противників, на те вони їх перехоплюють і присвоюють собі, так само, як це робиться із зброєю в війні. Натомість вони мають, крім того, свої власні, тільки їм властиві ідеї, гасла, концепції, які є їхньою властивою пробоевою зброєю”.⁴

Як бачимо, в переході ОУН на демократичні позиції, Бандера добачував ні більше ні менше, а інтригу Москви. Він не міг повірити, що Організація прийняла демократичну програму внаслідок глибоких внутрішніх політичних і духових процесів цілком далеских від якихнебудь тенденцій підлабузнюватися Заходові або Сходові. Він не вірив, що нове демократичне обличчя ОУН прийшло як наслідок усвідомлення придатності демократії для українського народу, який бачив в ній запоруку найкращого устрою української держави. Бандера писав: “І в той саме час, коли міжнародні події дають такі показові лекції “реальної” політики без скрупулів, наші опортуністи, старшої і молодшої політичної генерації, за найважливішу справу вважають фризійські заходи, щоб українська справа виглядала модно і кокетливо. Вони виставляють за найістотнішу річ у зовнішньополітичній діяльності — заперечення українського націоналізму (для С. Бандери демократія — це “заперечення українського націоналізму”!) і перефарбування визвольного руху, кожний на свій лад. Одні з них так і вірять, а другі просто спекулюють, переконуючи, що політика західних держав буде прихильною до визвольної боротьби України, коли переко-

---

⁴ Та-ж стаття (“Український Самостійник”, 19 лютого 1950)

наємо світ, що ми за демократією”. А далі: “Пере-
кладення точки ваги самостійницької зовнішньої політики з реальної бази на шукання симпатій через співзвучність у демократичних поглядах і наставленнях — просто шкідливе. Воно позбавляє нашу справу її властивого значення для зовнішнього світу, властивого питомого тягару й підметово-активної ролі”⁵

ОПОЗИЦІЯ: Забрати ворогові ті вартості з його світу ідей, які він взяв з загальнолюдської скарбниці цінностей!

БАНДЕРА: Ідейну зброю ворога — відкинути тотально!

Як відомо, комунізм — так як він був створений Марксом і Леніном — був компіляцією з одного боку брутальних засад (виправдовування терору і диктатури), а з другого боку запозичив собі багато високих, гуманних ідей і принципів з загальнолюдської скарбниці вартостей. Побіч брутальної вимоги знищення посідаючих верств, насильного запровадження удержавлення і вивласнення всієї приватної власності, боротьби з релігією, безоглядною диктатурою “пролетаріату”, поліційними методами правління — він присвоїв собі такі ідеї, як демократія, зрівняння людей незалежно від їх національного походження, раси і релігії, співпраця між народами, боротьба за мир, соціальна справедливість тощо. Для українського революційного руху постало питання, як йому віднести до цієї другої категорії ідей. Вони ж не були притаманні большевизмові, а тільки вихоплені з загальнолюдського арсеналу цінностей, були принципами, які знайшли схвалення всіх народів і рас. Чи ОУН мала відступити від них лише тому, що їх використовували для себе також большевики? Чи мали вони резигнувати з вартостей, які були вписані також до її програми?

---

⁵ Там-же.

ОУН стала на становищі, що це був би абсурд. Вона цілком природньо поділила ідеї большевизму на такі, які вона поборювала, як протилежні інтересам українського народу і несумісні з загально-людськими етичними принципами і на такі, які большевизм тільки використовував для себе, щоб прислонити свою дику природу. Щодо цих останніх, ОУН прийняла засаду каторжити большевизм й обвинувачувати його в тому, що він їх зрадив, що ніколи їх не здійснював і не думав здійснювати, а тільки надживав їх широку популярність для своїх пропагандивних цілей.

Інакше дивився на ці справи Бандера і його послідовники. Становище опозиції вони назвали "наближенням до большевицьких ідейних позицій" і називали тих, які за ним стояли "націонал-комуністами". Бандера в окремім листі до членів ОУН з лютого 1953 р. широко використав цю демагогічну методу і заплямував цілу опозицію, називаючи її скритими симпатиками комунізму і капітулянтами перед комуністичними ідеями. Йдучи сам за своєю абсурдальною рекомендацією, щоб відкидати все, чим послуговується ворог, дійшов аж до того, що відкидав демократію в ОУН, між іншим, також тому, що демократами називали себе большевики.

Дотепно розправився з таким поглядом Бандери Провід ОУН в Україні, опінію якого наводимо на іншому місці і яка розглянула проблему в світлі практичної дії політичної організації виставленої на бій з ворожою пропагандою у безпосередній зустрічі кожного дня.

ОПОЗИЦІЯ: Боремося проти російського імперіялізму, а не проти російського народу.

БАНДЕРА: Боремося не тільки з імперіялізмом, але й з російським народом.

На форумі ЗЧ ОУН дуже гарячо дискутувалось питання про програмове відношення українського націоналістичного руху до російського народу.

Йшлося про вирішення кардинального питання, а саме: чи українська революція має йти під кличами боротьби проти цілого російського народу, а чи тільки проти його імперіялістичних елементів. ОУН в Україні стала на тому другому становищі. При тому вона виходила з принципових і тактично-практичних міркувань. Як вже було сказано, ОУН засудила ідеологію ненависти народу до народу як неетичну засаду міжнародної політики, що доводить до таких злочинів, як їх поповнила гітлерівська Німеччина. Визнаючи таку засаду, ОУН не могла проголосувати війни російським робітникам, селянам і інтелігенції тільки тому, що вони є членами російського народу. З платформи своєї нової програми вона єдино могла проголосити (і проголосила!) війну російському народові в тій його частині, в якій він виступає проти легітимних прав українського народу на свою самостійну українську державу, на відділення України від Росії.

Також тактичні міркування промовляли за такою постановкою справи. Не має розумної причини для українського революційного руху і для ОУН, як для його організатора, мобілізувати проти себе настрої цілого російського народу. Навіть тоді, коли б шанса знеутралізувати бодай якусь малу частину російської маси такою постановкою справи була дуже незначною, то й тоді треба було б таку шансу випробувати. А вона вже й не цілком така дуже теоретична, коли придивитися до того, що діялося серед росіян під час другої світової війни і, коли візьметься до уваги, що серед кожного народу є тільки меншість активна, а більшість пасивна. Всі об'єктивні обсерватори подій другої світової війни прийшли до переконання, що Німеччина була б перемогла на Сході, коли б не викинула кличів боротьби проти цілих народів, але заступила їх гаслами боротьби проти режиму і його активних спомогачів. Також західні народи були б скорше досягнули перемоги над Німеччиною, коли б не висунули вимоги "безумовної

капітуляції”. Зрештою, не може бути байдужою для визвольного руху також опінія стороннього світу, симпатії якого скорше прихиляться до руху з гуманними ідеями, як до руху з екстермінаційною програмою. Вільні народи скорше підтримають нас з кличами боротьби проти російського імперіялізму, ніж боротьби проти цілого російського народу. Всі ці аргументи опозиція визнала правильними і гостро критикувала офіційні чинники ЗЧ ОУН за те, що вони не хотіли визнати їх за основу своєї діяльності закордоном. Бандера вперто обороняв протилежні погляди. У вже згаданім циклі статей в “Українськiм Самостійнику”, в його продовженні з 23 квітня 1950 р. він — невірнo, зрештою, реферуючи погляди опозиції на ці справи — заявився за боротьбою проти усього російського народу, добачуючи в постуляті опозиції момент політичного і емотивного розслаблення української революції.

ОПОЗИЦІЯ: Ми за безкласове суспільство!

БАНДЕРА: Безкласове суспільство — це ухил в бік большевизму!

Гаряча дискусія розгорілася в ЗЧ ОУН довкола питання соціальної програми ОУН. До часу III. НВЗ українські націоналісти приділяли соціальним питанням небагато уваги. Правда, на II. Зборі в Кракові, 1941 р., були прийняті навіть дуже радикальні соціальні постанови включно до того, що допускалася можливість колективних сільських господарств в Україні, коли б цього забажали заінтересовані селяни — але тих постанов майже не популяризувалось.

Щойно зустріч ОУН з підсоветською дійсністю, повною наболілих соціальних питань, розбурханих і загострених большевицькою пропагандою і большевицьким пануванням — звернула увагу провідного шару Організації на занедбання в цій ділянці. ОУН пізнала, що самі кличі боротьби за самостійну українську державу не є достатніми на Сході і, що крім

них, треба ще народові сказати, якими правами він буде в тій державі втішатися, тобто який в ній буде політичний і соціальний устрій. Численні дискусії, які приходилося вести діячам ОУН в Східній Україні з місцевим населенням, виявили з одного боку їх недостатню підготованість до них, а з другого боку показали як на Сході дуже реально і практично підходять до питань державного будівництва. Тоді, як на ЗУЗ вистачали тільки самі патріотичні кличі, самий відклик до національного інстинкту, до ображеної чести народу — на СУЗ треба було аргументів, логічних доказів і знання соціальних та політичних справ. Щоб революція могла мати успіх на СУЗ, вона мусіла спертися не тільки на національний патос, але й на конкретно розроблені пляни в усіх ділянках державного життя.

Пізнавши це, ОУН почала швидкими темпами дозброювати себе на полі соціальної проблематики. Провідні революційні кадри присвячували багато часу вивченню соціального положення на Сході, старалися вжитися в становище місцевого населення, відчувати його прагнення і зрозуміти його соціальний світогляд. Як наслідок таких поглиблених студій, прийшло до розуміння в ОУН, що український народ хоч глибоко ненавидить большевицьку систему, то ще через те не прагне до повороту капіталізму. Народ шукає за чимсь новим, за новою соціальною правдою. ОУН визначила те соціальне шукання, як синтезу деяких додатніх прикмет капіталізму (приватна ініціатива) і деяких досягнень соціалізму. Цю синтезу ОУН охрестила назвою “безклясового суспільства”. Хоч назва ця була запозичена від Маркса, то по своєму змісту вона нічого марксівського не мала. В розумінні ОУН безклясове суспільство має спиратися на маетково збалянсованих соціальних верствах при збереженні приватної власности на землю в рамках трудового господарства (без наємної сили), власности на дрібну торгівлю, ремесло і промисл і на кооперативну і державну власність у вели-

кому і середньому промислі і торгівлі. Свобода у виборі форм господарювання (приватна, кооперативна і державна власність) разом з демократичною формою державного устрою, мають забезпечити українському народові можливо найширші права у своїй державі і можливо найбільший добробут і соціальну опіку. Досвід боротьби в Україні виявив, що термін “безкласове суспільство” сприймається там в сенсі прагнення до соціальної свободи і справедливости, в розумінні рівномірного розподілу соціальних тягарів і привілеїв між всіма соціальними верствами народу.

В такій інтерпретації схвалила програму “безкласового суспільства” також опозиція в ОУН і старалася розширити її на цілість ЗЧ ОУН, так як вона зобов’язувала цілу ОУН в Україні.

Бандера і в цьому питанні зайняв окреме становище. В програмі безкласового суспільства він вбачав ухил в бік соціалізму, а згл. комунізму і за-тавровував її програму майже як національну зраду. У своєму, вже згаданому листі до членів ОУН, він широко полемізував з соціалізмом і підсував його опозиції, як її програмове “вірую”. Також і на ці його погляди Провід ОУН дав відповідь, засудивши всі спроби ідентифікувати програму ОУН з соціалізмом, а тим більше з його марксівською відміною (Гляди далі сторінка 71-72).

ОПОЗИЦІЯ: ОУН не зв’язує себе ніякими філософськими доктринами!

БАНДЕРА: До ОУН можуть належати тільки люди одного філософського світогляду!

Політична криза в ЗЧ ОУН розтягалася також на світоглядіві питання. Йшлося про визначення характеру ОУН у її ставленні до філософських і релігійних систем. Спираючись на історії ОУН і зокрема на досвіді воєнних років, опозиція твердила, що ОУН не може зв’язуватися з ніякою філософською доктриною, або світоглядом напрямком. Вона, як політична організація, також не може вступати в спра-

ви релігійного переконання своїх членів. Це виключно справи їх совісти і їх віри. Політична організація має займатися дочасними, земськими справами, не заторкаючи питань, які входять в обсяг діяльності церкви. Питання метафізики, проблеми космосу і його постання, відношення між матерією і духом — все це питання, які ОУН свідомо поставила поза сферу своєї діяльності. Ці справи належать філософам, філософським школам і релігіям та їх церквам. В такому розумінні членом ОУН може бути кожний українець і українка, які визнають програму, ідейні принципи і політичний світогляд ОУН, не зважаючи на те, до якої філософської школи чи до якої церкви вони себе зараховують. В такому сенсі опозиція визначувала ОУН як політичну організацію з власною програмою і зі своїм питомим світоглядом в справах політики, соціальних питань, господарки й етичних засад. В такому розумінні, а не філософсько-метафізичному, ОУН також вважає себе світоглядним рухом, з власною системою вартостей і зі своїм ідеалом виховання українця.

Бандера до цих питань висловлювався дуже мало. Все таки з того, що він написав у своєму циклі статей в 1950 р. і з писань “Шляху Перемоги”, його пресового органу, можна зробити висновок, що він бажав би зберегти ОУН, як організацію з однородним світоглядним напрямком також в метафізичному сенсі. На всякий випадок, Бандера признав в своїх статтях, що ОУН не зв'язується з ніякою чужою світоглядною системою і що український націоналізм не має своєї власної філософської доктрини.

ОПОЗИЦІЯ: Писання Донцова мали поганий вплив на мораль націоналістів!

БАНДЕРА: Донцов залишається і далі авторитетом в питаннях ідеології.

Пов'язана з попереднім питанням була дискусія про етичні принципи ОУН і виховання її членів.

З цього становища опозиція критикувала Дон-

цова за голошені ним засади аморальності в політиці і виступала проти аморальної практики стосованої в ЗЧ ОУН, головню деякими її формаціями (т. зв. Служба Безпеки). Опозиція виходила з загального заложення, що чиста справа вимагає чистих рук і чистого сумління. Великої і благородної цілі визволення українського народу не можуть досягти люди, виховані в душі аморальності хоч би й прислоненої фразами про “добро справи”. При тому опозиція заперечувала погляд, що сильною людиною може бути тільки людина безшабашна, брутальна, підступна й жорстока. Навпаки: сильною, жертвенною, героїчною і твердою може бути тільки моральна людина.

Виступаючи проти аморальності в політиці, опозиція нав'язувала до традиції твердих і сильних людей в ОУН, а визнаючи цінність людини самої в собі, вона вимагала від неї пожертвування особистим для загального і приватним для національного. Вона стояла на становищі т. зв. чинного ідеалізму, тобто повсякденної готовости до чину і до жертви.

Бандера не бачив за Донцовим ніяких прогріхів. Він приймав його зі всіми позитивами і негативами, а на сторінках (пізніше посталою) “Шляху Перемоги” давав йому можливість плямувати краєвих публіцистів П. Полтаву і О. Горнового — комуністами.

※ • ※

Крім цих засадничих справ, опозиція висунула ще цілий ряд постулатів в справі перебудови ЗЧ ОУН на організацію демократичного типу. Ці постулати були пізніше сформульовані в окремії статті в офіціозі ОУНз “Документи і Проблеми” і ми їх тут передаємо в оригіналі:

ЗАКОРДОННІ ЧАСТИНИ ОУН НА НОВИХ ШЛЯХАХ

(З приводу ухвалення проєкту нового статуту ЗЧ ОУН)

Ухвалений Політичною радою проєкт статуту ЗЧ ОУН становить незаперечно один з важливих ета-

пів у розвитку політичної думки в Закордонних Частинах Організації Українських Націоналістів. Це вперше в 9-річній історії Закордонних Частин впроваджується в їх внутрішню систему повну демократизацію на всіх щаблях організаційної побудови. Це вперше повністю застосовано ухвалу III надзвичайного Великого Збору ОУН з 1943 р. про демократизацію нашої Організації.

В умовах важкої підпільно-революційної боротьби, в Україні вся ОУН мусить діяти на засадах військової організації, і тому було неможливо і недоцільно впроваджувати засаду виборності на всіх щаблях, хоч і в тих обставинах знесено принцип провідництва в Центральному Проводі і заступлено його принципом колегіального керівництва. Задержуючи Організацію на засадах військової побудови, в Організації Українських Націоналістів в Україні широко плекається дух демократії і членство виховується в свідомості, що такий стан є впливом тільки обставин.

Зате в Закордонних Частинах ОУН, які діють у вільних умовах західного світу, можна було давно впровадити повну демократизацію, але не зроблено цього тільки через брак розуміння для демократії серед тих людей, які від 9-ох років по-диктаторськи правили Організацією.

Щойно тепер, коли, згідно з дорученням Проводу ОУН в Україні, керівництво Закордонними Частинами перебрала Колегія Уповноважених, вдалося зробити те, що було актуальне вже давно.

Тепер, коли стоїмо на грані двох етапів у житті ЗЧ ОУН, треба зробити підсумки того, що було досі, і вказати на перспективи, які відкриваються перед нашою Організацією на майбутнє.

Замість характеризувати дотеперішній режим в ЗЧ ОУН термінами, постараємося зілюструвати його на прикладах.

Чим був провід ЗЧ ОУН дотепер?

Провід в Закордонних Частинах ОУН втримувався дотепер на верху тільки завдяки ним самим номінованому апаратові, а не завдяки свobodно виявленому довір'ю і підтримці широких мас членства.

Це відбувалося так: Голова Проводу ЗЧ сам за власною вподобою добирав собі членів Проводу Закордонних Части. При тому не було в статуті визначеного їх числа. В цім відношенні він мав повну свободу рішення: міг покликати до Проводу двох людей і разом з ними керувати всією Організацією, а міг покликати і двадцять. Коли покликані люди йому персонально не подобалися або коли йому не відповідали їх погляди, тоді він міг вийти з становища у двоякий спосіб: або частину з них усунути з Проводу, або покликати до нього дальших кількох членів на те, щоб завжди мати забезпечену за собою більшість. Правда, на засіданнях вирішували всі справи більшістю голосів, але при абсолютних компетенціях Голови Проводу ЗЧ він завжди мав можливість ту більшість для себе зорганізувати. Його необмежені компетенції давали йому нагоду до постійних чисток в Проводі Організації, до елімінації людей, які інакше думали, ніж він, або які не відповідали йому з інших причин. Одним словом, при такій системі Провід ЗЧ у більшій або меншій мірі мусів перетворитися у звичайний інструмент в руках Голови Проводу Закордонних Части.

Але на тому не кінець. Також весь організаційний апарат ЗЧ був в цілості залежний від нього, а зглядно від ним іменованого Проводу. Всі теренові провідники і члени теренових проводів були також іменовані ним. Він покликав на відповідальні становища тільки таких людей, які персонально і політично цілком його підтримували. Знов же іменовані ним теренові провідники іменовували провідників усіх підлеглих їм організаційних клітин. В той спосіб творився замкнений ланцюг персонально і політично відданих

один одному людей, якого ніяк не можна було розірвати.

Становище одиниці в давній системі ЗЧ ОУН

Опінія членства при такій системі не могла себе виявити. Те, що нуртувало між тисячами людей, всі їх політичні думки, всі спроби впливати на напрям політики Організації — не мали можливості проявити себе. Вони лише постільки могли бути узглядені в діяльності Організації, поскільки вони подобалися безпосередньому зверхникові даного члена або поскільки він мав добру волю їх подати даліше. Коли в нього тієї доброї волі не було або коли з інших причин він того не хотів зробити, тоді такий націоналіст, член Організації, залишався з своїми поглядами сам з собою. Це, очевидно, знеохочувало його, відбирало стимул до праці, вкорочувало ініціативу, забивало в ньому індивідуальність і природні бажання політичного росту і розвиватися. Він, замість бути критичною, всесторонньою розвинутою особовістю, замість думати над кожною справою, чому воно так, а не інакше, замість застановлятися над проблемами, — тільки приймав накази і готові розв'язки. Ставав сліпим виконавцем доручень, не політичним діячем. Багато з таких сліпих виконавців і зокрема ті з них, які з природи не були обдаровані прикметами самостійних індивідуальностей, почувалися навіть добре в такій системі. Вона задовольняла їх духові потреби і політичні стремління.

Але в Закордонних Частинах переважав і нині переважає інший тип людини, і то в однаковій мірі серед інтелігентів, як і серед робітників. Ця інша людина має перевагу також у тій групі, яка ще нині залишилася коло С. Бандери. Це люди, які не вдовольняються поданими їм наказами і готовими політичними розв'язками. Вони хочуть самі на них впливати, хочуть дискутувати, обговорювати, одним словом, формувати політичну думку й опінію. Вони бажують у політичній Організації виявити свою політичну ін-

дивідуальність. Їм замало бути втисненими в рами однієї малої організаційної клітини — звена (5 чи 10 людей), яка ділить їх від решти членства фальшивою конспірацією і не дає їм можливості бути в контакті з людською масою націоналістичних кадрів. Їх зокрема не вдовольняло те, що думка, яку вони висловлювали на сходах звена, іноді подавалася “організаційною дорогою” “догори”, до Проводу, бо та думка по дорозі або десь губилася в актах посередніх клітин, або доходила туди в перекрученому вигляді, або врешті не розглядалася Проводом з належною увагою. Їм для їх діяльності, ініціативи, розмаху потрібно було відповідно широкого політичного форуму, якого організаційна система в ЗЧ ніколи не могла створити.

Коли “організаційний шлях”, яким вони подавали свої думки, не вдовольняв їх, тоді вони природним порядком ділилися своїми поглядами з націоналістами не тільки своєї клітини, але також з членами інших клітин. Вони сходилися разом, обговорювали спільно інтересні їм питання, спільно нараджувалися, хоч не мали ніякої можливості спільно діяти і спільно висувати вимоги. Бо кожні сходи членів різних клітин, які не були скликані офіційними чинниками, отже апаратом, уважалися за “бунт”, за “чорну раду”, за ребелію, яку каралося дисциплінарними карами. В ЗЧ все мусіло відбуватися за дозволом або почерез апарат, встановлений диктаторськими повновластями Провідника ЗЧ.

Походження опозицій, криз і розколів в ЗЧ ОУН

Така система здушувала людей, викликала обурення, породжувала “нелегальну” внутрішню опозицію. Така опозиція діяла в Організації довгими роками. Офіційні чинники толерували її лише постільки, що не виключали з рядів Організації, але старались не допускати до “апарату”. А коли націоналіст, який уже був в апараті, пізнав хибність внутрішньої системи в ЗЧ і давав тому вислів публічно, — його

старалися якомога швидше позбавити і становища, і впливів.

Також всякі важливіші референтури при Проводі ЗЧ і при Теренах обсаджувано опозиційно настроєними людьми тільки тоді, коли вони звідти не могли мати безпосереднього впливу на апарат і на членство. Коли ж візьмемо до уваги, що до опозиції звичайно належали люди з ініціативою, з цивільною відвагою, політично вироблені, то зрозуміємо, що поза засягом впливу на Організацію перебувала переважно націоналістична інтелігенція і політично вироблений актив.

Не беручи на себе ніякого ризику, можна поставити тезу, що при такій системі, як ми її тут описали, внутрішні опозиції, кризи і розколи в ЗЧ ОУН мусіли б повторюватися з циклічною закономірністю що кілька років. До них мусіло б доходити завжди тоді, коли по якійсь одній кризі, підріс би в Організації новий актив, який усвідомив би собі, що для освічених і інтелігентних людей в тій системі немає місця.

Можна передбачати, що до чергового розколу в організації, яку тепер веде Степан Бандера, прийде вже по кількох роках, коли в ній наростуть нові думаючі люди, коли вони приглянуться ближче до режиму і поставлять вимоги реформ. Коли їх вимоги будуть відхилені — так, як їх завжди відхилялося досі — тоді мусить неминуче прийти до нового розколу. Коли ж до такого розвитку не дійде, то це буде знак, що в організації Степана Бандери політичних індивідуальностей нема.

Конференція ЗЧ ОУН — інструмент однієї людини

Але лихо на тому не вичерпалося. Біда була ще в тому, що від Голови Проводу ЗЧ цілком був узалежнений також найвищий законодавчий орган ЗЧ ОУН, була узалежнена Конференція Закордонних Частин.

Залежність та базувалася на тому, що в Конференції ЗЧ мали право брати участь члени Проводу,

Головної Ради, провідники і члени теренових провідів, відповідальні керівники референтур і персонально покликані Проводом члени Організації. Отже, як бачимо, Конференція складалася з апарату, з тих людей, які були іменовані Головою Проводу ЗЧ і які були від нього залежні. Всі Конференції мусіли перейти так, як собі цього бажав Провідник ЗЧ і як він їх запланував. Правда, він покликав на конференцію також кількох або навіть кільканадцять “опозиціонерів”, їм дозволялося висловлювати свої думки, але далеко переважаюча більшість з правила завжди була режимова, бо режимовий був весь апарат. Проти такої системи боролася від ряду літ вся “внутрішня опозиція” в ЗЧ ОУН, засудив її також Провід ОУН в Україні. Але всі намагання змінити її зсередини розбивались об диктаторські повновласті однієї людини і об засліплення її послідовників. Ніяких реформ впровадити не можна було. Остання генеральна спроба довести до зламу авторитарного режиму відбулася на IV Конференції ЗЧ ОУН влітку 1953 р. Але й вона не дала успіху тому, що на Конференцію зібрались не виборні делегати від членства, а зійшлися функціонери режимового апарату.

Реформи Політичної Ради

Аж тоді, коли керівництво Закордонними Частинами перебрала Колегія Уповноважених, Політична Рада за несповна 2 місяці праці змогла ввести ті реформи, яких не можна було добитися впродовж років за попереднього режиму.

Політична Рада в своєму проекті статуту пропонує членству ЗЧ ОУН таку систему, в осередку уваги якої має стати Організація, як цілість, тобто кожний її член зокрема, а не режимний апарат і не інтерес і егоїзм однієї чи кількох осіб. Пропонується впровадити в устрій такі зміни, які не дозволяли б одній людині трактувати Організацію за свою приватну власність і в ім'я захисту особистих інтересів і вибуялих амбіцій доводити до того, щоб Організацію

систематично що кілька років залишала найкраща частина членства. Щоб на такий лад перебудувати устрій ЗЧ ОУН, Політична Рада пропонує:

1. Всі організаційні клітини, а згідно їх керівництво побудувати на засадах виборності, а не номінації і покликання;

2. Найвищий орган ЗЧ ОУН, яким є Конференція Закордонних Частин ОУН, мусить складатися з виборних делегатів від усього членства, а не з представників режимового апарату;

3. Членство поодиноких країн повинно дістати право свobodно вирішувати в місцевих справах. Для цього треба створити Теренові Ради, як дорадчий орган для Теренових Екзекутив.

4. Теренові Екзекутиви мають бути вибрані на Теренових Конференціях, а не номіновані Проводом ЗЧ.

5. З Теренових Конференцій створити форум для вияву політичної думки членства, щоб не заганяти її в “підпілля” і в “нелегальні опозиції”.

6. Провід Закордонних Частин мусить бути вибраний на конференції ЗЧ, а не номінований однією особою. Кількість його особового складу має бути точно визначена статутом;

7. Діяльність всіх керівних органів має бути контрольована організаційними властями, цілком незалежними від Проводу ЗЧ.

8. Про законність в ЗЧ має дбати незалежний Суд;

9. Затримуючи засаду зберігання організаційних таємниць, скінчити з фальшивою конспірацією в вільних умовах західного світу і обмежувати її лише до тих організаційних клітин, які ведуть безпосередню боротьбу з ворогом.

Зокрема залишити практику сходин тільки в звенях, а застосовувати методу широкого обговорювання проблем у більшому гурті людей, найкраще — всіх членів даної місцевини.

За сильну демократію

В зв'язку з поданим тут проектом реформ треба з усім притиском наголосити, що демократизація системи ЗЧ не може ніяк відбитися на дисциплінованості організаційних кадрів. Було б політичною катастрофою, якщо ЗЧ скотилися б до такого стану псевдоорганізованості, в якому, напр., перебувають еміграційні українські партії.

Мірилом оцінки українського націоналіста в новій організаційній системі мають бути його моральні і політичні вартості і дисциплінованість супроти організаційної влади. Люди, які морально відстають і для яких ідеї визвольної боротьби більше фрази, ніж глибоке переживання і внутрішня потреба для них жити і посвячуватися, — не знайдуть місця в ЗЧ. Треба дуже вважати, щоб у нову систему не ввійшли люди, які хотіли б бачити в її демократизації шансу для слабих духів і меншевартісних характерів. Всіх подібних треба згори попередити, що демократія — це не слабкість і не м'якотілість.

В новій системі буде і тверда дисципліна і послух, але не наказним, дуже часто без ніяких кваліфікацій провідникам, а керівникам вибраним і обдарованим довір'ям більшості. В зв'язку з цим зміниться також якість послуху; вона не буде сліпа, а буде свідома, буде впливати з внутрішнього переконання і власного пережиття.

Завданням нової системи є також викоренити з організаційної практики протекціонізм, підлабузництво і догоджування певним особам на те, щоб залишитися в апараті. На те місце впроваджується принцип творчої конкуренції здібностей і характерів. Природним вислідом такої засади буде те, що на чолі організаційних клітин і всієї організації будуть стояти не ті люди, які того собі бажають, які прагнуть влади, а ті, які мають до того найбільше кваліфікацій і яких бажає собі загал⁷.

⁷ Р. Ільницький: Закордонні Частини ОУН на нових шляхах ("Документи і Проблеми", ч. 1, 1954).

II

ПОГЛЯДИ ОПОЗИЦІЇ ПОКРИВАЮТЬСЯ З ПОГЛЯДАМИ ПРОВодУ ОУН В УКРАЇНІ; ГЕН. ЧУПРИНКА-ШУХЕВИЧ ДАЄ ВІДПОВІДЬ БАНДЕРІ

І опозиція і Бандера переслали окремими кур'єрами свої погляди на письмі до Проводу ОУН в Україні і, продовжуючи між собою полеміку, вичікували на відповідь.

Нарешті літом 1950 р. прийшли з України кур'єри і принесли від Проводу ОУН пошту: Кілька листів і десятки статей та цілих брошур. Можна сказати — цілий духовий дорібок української революції за останні повоєнні роки. Матеріал був такий вичерпний, що не міг залишити навіть найменшого сумніву в тому, які є дійсні і нефальшовані ідейно-програмні позиції ОУН і як дивляться керівні чинники на програмовий конфлікт в ЗЧ ОУН. При тому варто відзначити ще один факт. Листи були зрадаговані ще за життя ген. Чупринки-Шухевича. На них є дата жовтня 1949 р. (хоч вони, зі зрозумілих причин, прийшли на чужину аж літом 1950 р.), а генерал Т. Чупринка згинув в березні 1950 р. Тому, що і Бандера і ті що з ним, покликаються на авторитет ген. Чупринки, це ствердження не буде маловажним. Зрештою, справа не тільки в листах. Коли б навіть хтось хотів якнебудь підважити їх авторитет, то про духовий зміст Організації свідчать десятки статей, друкованих в рр. 1946-1950, отже якраз в той час, коли жив і командував Великий Генерал. Так-то ніхто не може ставити під сумнів, які були його правдиві політичні погляди і з ким він погоджувався — з опозицією, чи з Бандерою.

Але даймо слово самому Проводові ОУН і його документарному матеріялові.

ПРОВІД ОУН В УКРАЇНІ: ЗЧ ОУН відійшли від букви і духа постанов III. НВЗ.

Характеризуючи в загальному ідейні положення ЗЧ ОУН, Провід ОУН сказав, що ЗЧ не дотримуються ні букви постанов обов'язуючої програми Організації, прийнятої на III. НВЗ, ні не діють навіть згідно з її духом. Дослівно він висловився так: "Познайомившись з рядом видань, що появилися і появляються на еміграції, стверджуємо, що серед української еміграції панує неясність в багатьох важливих питаннях, що стосуються ідеологічних і програмово-політичних позицій українського визвольного руху на Українських Землях. Для того, щоб покласти край свідомому чи несвідомому перекручуванню правди про український визвольний рух на Землях, Провід Організації Українських Націоналістів на Українських Землях вважає за необхідне зробити такі ствердження"⁸. (Ці твердження наводимо в наступних розділах. Ред.).

ПРОВІД ОУН В УКРАЇНІ: Українська Держава з демократичним устроєм — ціль ОУН.

Занимаючи становище до спірного питання за кордоном, яким повинен бути державний устрій України та яке значення надавати ідеям демократії в сучасній політичній і революційній роботі, Провід ОУН писав: "Ми боремося за те, щоб внутрішній лад в Українській Державі був побудований на здорових демократичних засадах. Ми за справжні вільні вибори, за свободу політичних і громадських органі-

---

⁸ Роз'яснення Проводу ОУН на Українських Землях щодо деяких і деологічних, програмових і політичних питань. ("Український Самостійник", ч. 45, 1950).

зації, за правдиву свободу слова, друку, зборів, релігії і переконань, за незалежні суди, за справжній захист прав людини. Ми вважаємо, що здоровий демократичний лад створює найкращі передумови для всебічного розвитку творчих сил народу і одиниці, сприяє вихованню високої політичної культури народу, забезпечує перед творенням антинародних кіл і кляс, уможливорює якнайменше болісно пройти внутрішнє оздоровлення, високо підносить гідність і цінність людини. В той же час, ми проти форм розкладової демократії, яка призводить до знесилення державної влади, ставлення партійних інтересів вище загальнонаціональних, до занепаду політичної культури, деморалізації народу, до розрушення основ, на яких будується здорове суспільство і сама демократія, що в результаті закінчиться або поневоленням народу, або тоталітаризмом всередині країни”.

Роман Шухевич, як Голова Генерального Секретаріату УГВР у своєму інтерв'ю з липня 1948 р., висловився до цієї теми так: “Гарантією справжньої демократичності майбутнього ладу в українській державі є, в першу чергу, щиронародний характер українського руху, його безприкладна ідейність. Український визвольно-революційний рух зродився з надр українського народу, діє в ім'я інтересів українського народу; воля і щастя українського народу — його найвища мета. “Далі — читаємо в згаданому інтерв'ю — реальною гарантією демократичності майбутніх форм правління в Україні є саме існування УГВР. УГВР побудована на чисто демократичних принципах та заступає демократичні погляди”.

“ОУН, що визнає і підтримує УГВР, стоїть також на демократичних позиціях. УГВРаді підпорядковується Українська Повстанча Армія. Одним з найважливіших завдань УГВР є забезпечити переведення **вільних і демократичних виборів** до перших

---

⁹ Демократія і український визвольний рух. (“Сучасна Україна”, ч. 1951).

Українських Установчих Зборів у вільній Українській Державі. Доки існуватиме УГВР, доки український народ всеціло підтримуватиме УГВР, доти вільна Україна правитиметься демократичним способом. У скликаних УГВРадою перших Установчих Зборах український народ буде мати змогу вільно визначити дальші форми свого внутрідержавного устрою”¹⁰.

Важливість демократії, як програмового “вірую” Організації Українських Націоналістів в її боротьбі за визволення була ще раз наголошена в постановах Конференції ОУН на Українських Землях в червні 1950 р., коли то схвалено зобов’язуючі до нині уточнення і доповнення до програмових постанов Третього Надзвичайного Великого Збору ОУН.

В другій точці тих доповнень сказано:

“В той час, коли працював III-ій НВЗ ОУН, державно-устроєві питання не стояли перед ним з такою гостротою, як це є сьогодні. На чолі висувалися тоді політичні і соціальні проблеми. Тому то справа державного ладу в Українській Самостійній Соборній Державі не знайшла в Програмових постановах III-го НВЗ ОУН належного висвітлення. Тим не менше ввесь дух Програмових постанов виразно показував, що ОУН бореться за демократичний лад в майбутній Українській Самостійній Соборній Державі, а цілий ряд пунктів Програмових постанов, зокрема пункт 10, визначували конкретні засади майбутнього демократичного ладу. В цьому теж напрямі пішли і нові роз’яснення Конференції ОУН на Українських Землях.

Конференція ОУН на Українських Землях ясно уточнила, що ОУН бореться за демократичний устрій в Українській Самостійній Соборній Державі. До визначених вже III-ім НВЗ ОУН демократичних засад майбутнього ладу в Українській Самостійній Собор-

---

¹⁰ Там-же.

ній Державі Конференція ОУН на Українських Землях внесла доповнення про свободу політичних і програмових організацій”²¹.

ПРОВІД ОУН В УКРАЇНІ: Боротьбу треба вести проти російського імперіялізму, а не проти російського народу!

Погляди Організації на це питання кристалізувалися довгі роки і остаточно оформилися аж тоді, коли ОУН перейшла під провід ген. Чупринки. Становище його наступника Ю. Леміша було тільки підтвердженням давно існуючого стану і переконання ОУН. На доказ цього була переслана за кордон стаття “Наше становище до російського народу”, написана Горновим за життя ген. Чупринки. В ній були висловлені думки з такою ясністю, що вони не можуть допускати ніяких сумнівів. В статті писалося: “Приступаючи до розгляду нашого становища до російського народу, зазначимо відразу, що це питання поділяється на дві частини:

- 1) наше становище до російських народніх мас
- і 2) наше становище до російських імперіялістів.

У кожному з цих двох окремих питань наше становище — різне.

У принципі наше становище до російського народу нічим не відрізняється від нашого становища до всіх інших народів. Воно впливає з основних наших ідейно-політичних засад: воля народам! воля людині!

Українському визвольно - революційному руху, який зродився на ґрунті національного поневолення й колоніяльного гніту українського народу і який висловлює прагнення народу до визволення, всяке поняття шовінізму, а тим більше імперіялізму, чуже і осоружне. Борючись за визволення власного наро-

---

²¹ ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929 - 1955. стор. 123.

ду, ми прагнемо до визволення й державної самостійності всіх народів, бо ми ненавидимо всяке поневолення, бо нам ненависний всякий імперіялізм. Ми переконані, що український народ, як і всякий інший народ у світі, може найкраще і найповніше розвиватися тільки в сім'ї вільних і незалежних народів. Ми хочемо своє життя будувати у власній самостійній державі в тісній співпраці з усіма народами. Ми віримо, що справжній мир у світі може забезпечити тільки система вільних національних держав усіх народів на їх етнографічних територіях. Ось як визначив III Надзвичайний Збір ОУН наше становище у цьому відношенні:

“Організація Українських Націоналістів бореться за Українську Самостійну Соборну Державу і за те, щоб кожна нація жила вільним життям у своїй власній, самостійній державі. Знищення національного поневолення та експлуатації нації нацією, система вільних народів у власних самостійних державах — це єдине, що дасть справедливий розв'язку національного і соціального питання в цілому світі”.

Ці постанови є вихідними теж при визначуванні нашого становища до російського народу. ОУН бореться не проти російського народу, а за визволення України від гніту російсько-більшевицьких загартників. ОУН стоїть на становищі, що російська держава повинна покриватися з етнографічними кордонами російського народу і в жодному випадку не виходити поза ці межі. З російським народом, який матиме свою національну державу на своїй етнографічній території, який не виступатиме проти національно-визвольних прагнень українського народу, з російським народом, який не стоїть на становищі імперіялізму, а бореться за знищення своїх імперіялістичних клів, з таким російським народом ми прагнемо до якнайтіснішої співпраці і сьогодні, і в майбутньому. Виходячи з такого становища, ОУН змагає до знищення російсько-більшевицької тюрми на-

родів і перебудови ССРСР на незалежні держави всіх народів, в колі яких знайшлася б і національна держава російського народу. Тим самим ОУН за відділення України від Росії, бо це єдиний шлях до того, щоб покласти край національному поневоленню українського народу, колоніальному грабежу його багатств, жахливій експлуатації його праці російсько-більшевицькими імперіялістами. Це єдиний шлях здійснити волелюбні прагнення українського народу, природні, зрештою, для кожного народу, жити в своїй незалежній державі”.

Продовжуючи свої думки, Горновий писав:

“Таким чином відокремлення України звернене не проти російського народу, а виключно проти російсько-більшевицьких імперіялістів, знищення яких є також в інтересі російського народу.

Змагаючи до відокремлення України і перебудови ССРСР на незалежні держави всіх народів ССРСР, ми рівночасно прагнемо до якнайтіснішої співпраці в політичній, економічній і культурній галузях з російським народом, як і з усіма іншими народами. Російський народ — наш безпосередній сусід, з ним у нас багато спільних інтересів, і співпраця наша може розвиватися дуже успішно, якщо вона буде будована не на імперіялістичних взаєминах, а на справжній дружбі і рівноправності.

Сьогодні російські імперіялісти широко кричать про т. зв. допомогу російського народу українському народові. Та це ні трохи не відповідає правді. Це безсоромна брехня, так би мовити, подвійна.

ПОПЕРШЕ: — якщо йдеться про період царської Росії, то російський народ, російські народні маси не мали жодного впливу як на внутрішню, так і на зовнішню політику царського уряду. Це дуже добре, краще може від інших, знають і самі більшовики. Царський уряд правив Росією на основі самодержавства. Політика царського уряду ні в якій мірі не відображала волі російського народу, оскільки в Росії не було жодних демократичних інституцій. Тому то

політика царського уряду щодо України жодною мірою не може вважатися політикою російського народу. В умовах царського самодержавства російські народні маси не мали змоги виявити своє справжнє становище до українського народу. Оскільки більшовики твердять інакше, то вони цим самим попадають у суперечність із своїм дотеперішнім становищем: вони заперечують цю істину, що в умовах царського самодержавства російський народ позбавлений будь-яких політичних прав. Так само, як в умовах царського самодержавства, російський народ не має жодної змоги виявити своєї волі і в умовах диктаторського тоталітарного Советського Союзу. Тому також і вся політика советського уряду в українському питанні не може вважатися за виявлення справжніх поглядів російських народних мас в цій справі.

ПОДРУГЕ: — як політика російського царизму, так і політика російсько-більшевицьких імперіялістів щодо українського народу ніколи не була і не є політикою “допомоги” Україні, але політикою національного гніту й експлуатації України, політикою винищення українського народу, жорстокою розправою з його визвольними змаганнями. Саме, на жаль, такий, а не інший зміст російсько-українських відносин в минулому і сьогодні. Та за цю політику ми обвинувачуємо в першу чергу царських і більшевицьких імперіялістів, а не російський народ у цілому, не російські народні маси.

З прикрістю в цьому місці ми мусимо ствердити, що російський народ давав і дає з себе зробити знаряддя політики гноблення й експлуатації України в руках своїх імперіялістичних керівників. Бо що ж зробив російський народ, щоб перешкодити царським імперіялістам у зраді Переяславського договору, Виленської угоди з Польщею у 1655 році і Андрусівського 1667 р.? В знищенні Козацької республіки, в зруйнуванні Запорозької Січі, в заведенні кріпацтва в Україні, в забороні української мови? Що зробив російський народ для того, щоб перешкодити

большевицьким імперіялістам завоювати Україну в 1917-20 рр.? Що зробив він для того, щоб не допустити до гноблення українського народу після 1920 року і до сьогодні? Що робить він сьогодні в тому напрямі, щоб перешкодити московсько-большевицьким гнобителям здушити нашу визвольно-революційну боротьбу? Про яку ж тоді “допомогу” російського народу може бути мова?

Хіба ж викуп із неволі Шевченка групою передових росіян чи близьке знайомство Шевченка з Чернишевським і тому подібні приклади — це допомога російського народу українському? Ні, бо це лише одиниці здобулися і здобуваються на гідне трактування українського народу і признання належних йому прав. Ні, бо ці одиниці залишилися і залишаються покищо як самітні острови серед російського народу. Прихильного ставлення до українського народу з боку людей з російського народу не можна узагальнювати як “допомогу” російського народу українському. Це лише проблески майбутньої співпраці двох вільних і вповні незалежних народів: українського і російського. Це доказ можливості такої співпраці вже сьогодні, на ґрунті спільної боротьби проти спільного ворога — російсько-большевицьких імперіялістів, що придушують також російські працюючі маси, жорстоко експлуатують їх і гонять умирати в ім'я імперіялістичних зазіхань.

Прагнучи до співпраці з російським народом, ми рішуче виступаємо проти приписування російському народові “керівної ролі”, обов'язків “старшого брата”, що впливають нібито з якихось благородних, вищих якостей цього народу (“російський народ — найвидатніша нація”, що має “ясний розум, стійкий характер і терпіння”), бо за всім цим криється **російський імперіялізм, расизм і шовінізм**”.

І далі Горновий пише: “Ми стоїмо на становищі, що в світі немає повноцінних і неповноцінних народів; народів, що були б найвидатніші з-поміж усіх інших. Можуть бути тільки розвинуті й відсталі на-

роди. Але ці народи, вийшовши із стану своєї відсталості, не тільки нічим не поступаються розвинутих, а часто перевищують їх. Скільки то свого часу ще “доказувано” неповноцінність слов’ян, і якими ж марними в обличчі дійсності з’являються ці докази сьогодні? Як же ж ганебно провалилися гітлерівські твердження про те, що німецька нація — найздібніша й єдина державотворча нація в світі, що їй належить право нації панів? У кожного народу є свої національні корисні прикмети й окремі здібності, але це ще ніяк не означає, що через це якась нація — вже “найвидатніша”, чи щось у тому роді, нація у світі. Висування якоїсь одної нації як найвидатнішої в світі — це расизм, і як такий заслуговує тільки засудження й запламування.

Тому ми не визнаємо за російським народом жодних “вищих якостей”, які б давали російському народові право ставити себе як у теорії, так і в практиці у надрядне становище щодо інших, неросійських народів (“старший брат”, “великий”, “найвидатніша нація” і т. д.). Ми також ніколи не погодимося з “теорією” про “керівну роль” росіян щодо неросійських народів, що її нібито, завдяки своїм “високим” якостям, мав відіграти російський народ впродовж історії і відіграє в сьогоднішньому Советському Союзі, про що так багато говорять сьогодні большевицькі імперіялісти. Ці “теорії” придумали сьогодні сталінські вельможі для виправдання свого імперіялізму, для прикриття своєї колоніальної системи гноблення й експлуатації, для обдурювання, отруєння расистським дурманом російського народу.

Ми, українці, не можемо погодитися на ці “теорії” ще й тому, що вони створені часто за рахунок присвоєння найсвітліших сторінок нашої історії (цілий період Київської Русі і Галицько-Волинського Князівства) і культури (напр. “Руська Правда”, “Слово о полку”), шляхом свідомого применшування наших власних здобутків (все, що маємо, досягнуто за “допомогою” російського народу) і жажливої фаль-

сифікації історичної правди (напр., Переяславський договір, Мазепа, Визвольні змагання 1917-20 рр.), бо це має за мету прищеплювати українському народові почуття неповноцінності і русифікувати його. Ми виступаємо проти расистської пропаганди вищости російського народу, бо вона веде до розпалювання російського шовінізму в масах і тим самим створює труднощі для справжньої співпраці між українським і російським народами, бо вона полегшує большевицьким імперіялістам використовувати російські працюючі маси в своїх антинародних цілях.

Як сказано, отже, ОУН БОРЕТЬСЯ НЕ ПРОТИ РОСІЙСЬКОГО НАРОДУ, А ПРОТИ РОСІЙСЬКИХ ІМПЕРІЯЛІСТІВ, ПРОТИ УСІХ ТИХ, ЯКІ ПОНЕВОЛЮЮТЬ УКРАЇНУ, АБО ДОПОМАГАЮТЬ ПОНЕВОЛЮВАТИ ЇЇ.

Носієм російського імперіялізму сьогодні є большевицька партія — ВКП(б), яка сьогодні вже фактично оформилась в окрему експлуататорську класу — большевицьких вельмож. Цю нову класу експлуаторів очолює сталінська кліка. Звичайно, частина членів ВКП(б) не стоїть на імперіялістичних позиціях, але це не змінює імперіялістичного характеру цієї класи як цілості. Дворянське середовище також видало цілий ряд борців проти царського самодержавства (напр., декабристів, Герцена й ін.), але ці одиниці не змінили експлуататорської суті своєї класи. Кляса большевицьких вельмож — це чисто імперіялістична кляса, яка поневолює мільйони неросійських народів, яка в результаті перемоги над своїм конкурентом — гітлерівською Німеччиною, загарбала країни Центральної і Південно-східної Європи, а зараз готується до загарбання цілого світу. З соціалізмом і комунізмом вона нічого спільного не має. Вона використовує їх як прикриття для свого розбійницького імперіялізму і як засіб для розбудови своїх агентур по всіх країнах світу. Большевицькі імперіялісти це прямі спадкоємці і продовжувачі кривавого діла царських імперіялістів. Тому ми бо-

ремося не тільки проти кремлівської верхівки, проти самої сталінської кліки, а проти кляси большевицьких вельмож у цілому як кляси імперіялістичної, кляси експлуаторської.

Так само обставина, що в складі кляси большевицьких вельмож є українці, білоруси, грузини й інші, ні трохи не змінює її російсько-імперіялістичного характеру. Одна частина тих “інородческих” членів кляси сталінських вельмож — ворошилови, коротченки, — цілковито денационалізується, русифікується входить у її ряди разом з росіянами так, як колись входили кочубеї до російського дворянства і вишневецькі до польських магнатів. Друга частина — гречухи, тичини, хоч не асимілюються, входять до большевицької кляси на основі вислужництва, як усякі більші і менші киселі і барабаші. І ті, і ті служать з притаманною ренегатам відданістю. І проти одних і других ми активно боремося.

Щодо російського народу, то большевицька кляса визискує його соціально так, як експлуатували його колись поміщики і капіталісти. Кляса большевицьких вельмож поставила російські працюючі маси на становище новітніх рабів, придавлених важким ярмом сталінського деспотизму й експлуатації. Вона позбавила його будь-яких політичних і громадських прав. Російський народ не приймає жодної участі в керівництві державою, а про демократію хіба лиш мріяти може.

Але грубою помилкою було б думати, що ця обставина ставить російський народ в цілому у вороже становище до кляси большевицьких експлуаторів чи до російського імперіялізму взагалі. Так може б повинно бути, так хотілося б, щоб було, ТА НЕ ТАК ВОНО Є. Кляса большевицьких вельмож тісно зв'язує з собою значну частину російського народу, приділяючи їй функції імперіялістичних приказчиків і гайдуків (в армії, МВД і МГБ, в адміністрації, господарстві, а також у культурно-освітній діяльності і профспілках), ділячись з нею плодами свого

імперіялістичного грабежу. Знову ж несвідомі російські народні маси вона обманює (і не без успіху) облудною пропагандою расизму, деморалізує шовінізмом і цим ставить їх на свої послуги. Це їй вдається тим легше, що вона одночасно безощадно винищує всіх, хто міг би і хто мав би відвагу розкрити масам очі та показати їм, що являє собою і що має метою вся ця пропаганда про “найвидатнішість” і “керівну роль” російського народу.

На прикладі німецького народу ми наочно бачимо, якого жахливого спустошення і руйніницького впливу в масах dokonує імперіялістична пропаганда. Німецькі маси, одурманені расизмом, захоплені привабливими імперіялістичними плянами про панування над іншими народами, до того ж підкріплені початковими великими військовими успіхами, пішли за Гітлером і його бандитською зграєю. Аналогічне явище маємо і в випадку російського народу. Коли б так сталося, що російський народ у цілості дав себе захопити теперішньому шовіністичному курсові і цілковито підтримав теперішню большевицько-шовіністичну політику, то на цьому шляху його зустріне така доля, яка сьогодні зустріла німецький народ за його підтримку Гітлера.

Отже, не утотожнюючи російського народу з російським імперіялізмом, ми не сміємо залишати без уваги той факт, що кляса большевицьких вельмож виступає проти нас ширшим фронтом. В цьому фронті опинилися побіч большевицьких вельмож також сотні тисяч гайдуків і приказчиків большевицьких імперіялістів (переважну більшість яких становлять росіяни) та значна частина російських народних мас, збаламучена большевицькою шовіністичною пропагандою. Не враховувати цього, значить попадати в ілюзію, яка привела б нас до недоцінювання сил ворога, з яким треба боротися. Крім цього, не можна забувати, що коріння імперіялізму глибокі, що вони не тільки міцно сидять в імперіялістичних клясах, але, що ці коріння пускаються також

в народну гущу. Треба пам'ятати, що російський народ віками привчався і сьогодні далі привчається, до гноблення інших народів, що він деморалізується, а сьогодні деморалізується, як ніколи дотепер, своїми імперіялістичними кліками. А все це чейже не лишається без наслідків, все це власне створює найсприятливіший ґрунт для посіву імперіялізму в масах і до його закорінення в них.

Не можна легковажити собі і того факту, (бо і він сприяв імперіялізмові), що російський народ не жив ще впродовж своєї історії вільним життям, що він не знає смаку волі людини і громадських прав, що Росія, як писав Герцен, “равно не имеет ни пристрастия к равенству, ни емкости” (підкр. Герцена) в свободі. “Ето так и ведет от аркачеевского императорства к императорству пугачевскому”. (А. И. Герцен, “Избранные философские сочинения”, Огиз, Соцекгиз 1940 р.).

Ми можемо додати, що це власне привело і до сталінського імператорства. Боротьба російського народу проти самодержства, поміщиків і капіталістів, за соціяльне визволення, його революційний порив у 1917 р., не закінчилися здобуттям визволення, порванням пут деспотизму, соціяльного визиску і рабства. З-під визиску поміщиків і капіталістів він попав під визиск большевицьких паразитів. Замість царя-імператора він має сьогодні генералісімуса-імператора. Коли б російський народ не жив віками в деспотизмі, коли б у нього були якінебудь демократичні традиції державного життя, він не попадав би так легко у залежність від всіх своїх імперіялістичних клас, він не дозволив би їм так скоро запрягти себе до їх імперіялістичного воза. І про це нам треба пам'ятати, бо це й сьогодні дозволяє большевицьким імперіялістам легко використовувати російські маса для своїх імперіялістичних плянів.

Впливи імперіялізму та шовінізму так сильні, що від них часто не можуть звільнитися навіть передові одиниці. Напр. Белінський, який ненавидів царизм

всією душею, до кінця свого життя не змінив свого ворожого наставлення до української мови й літератури і найганебнішим способом нападав на Гребінку і Шевченка за те, що вони писали українською мовою. А що ж у такому разі говорити про людей не-свідомих, здеморалізованих імперіялізмом? Як же ж трудніший до переборення вплив імперіялізму в них? А вплив цей виступає у найрізномірніших виявах, він просякає всі ділянки життя народу й одиниць. Імперіялістом чи його лакеєм стає той росіянин, який виступає проти перебудови СРСР на незалежні держави всіх народів, який відмовляє українському народові в праві на побудову самостійної держави, який проти відділення України від Росії, який заперечує колоніальний характер сьогodнішньої УССР, який виступає проти революційно-визвольної боротьби українського народу: стріляє в українських повстанців, революціонерів, називає їх бандитами, знущається над українським населенням, тероризує його, мордує за його участь у визвольній боротьбі. Імперіялістом чи його лакеєм стає кожний росіянин, який схвалює і підтримує большевицьку колоніально-експлуататорську політику в Україні, який грабує багатства України, який використовує працю українських працюючих мас, який їде в Україну, щоб колонізувати її, щоб зайняти коштом українців кращі посади, який поводить в Україні по-колонізаторськи, як “старший брат”, який відноситься до українського народу, як до завойованого, підбитого. Імперіялістом чи його лакеєм стає той росіянин, який стоїть на становищі русифікаторської політики в Україні, який погоджується з сьогodнішнім расистсько-шовіністичним курсом большевицької політики, хто поділяє погляди про неповноцінність українського народу і намагається прищеплювати українським народним масам почуття неповноцінності. І ПРОТИ ТАКИХ ЛЮДЕЙ МИ, ОЧЕВИДНО, МУСИМО БОРОТИСЯ, ОСКІЛЬКИ ВОНИ ЯВЛЯЮТЬСЯ РОСІЙСЬ-

КИМИ ІМПЕРІЯЛІСТАМИ ЧИ СТОЯТЬ НА ПОСЛУГАХ У НИХ.

Про вкоріненість імперіялізму нам треба пам'ятати не тільки сьогодні, коли ми боремося за знищення російського імперіялізму, але і тоді, коли цей імперіялізм буде знищений. Бо й тоді ще довго грозитиме небезпека повороту імперіялізму серед російського народу. І про це повинен пам'ятати не тільки український і всі інші поневолені народи ССРСР, але також РОСІЙСЬКИЙ НАРОД. Він мусить усвідомити собі, що російський імперіялізм є причиною і його важкого становища на протязі цілої його історії. Власне російський імперіялізм був і є причиною важкої нужди й відсталості російських працюючих мас, бо він спрямував і спрямовує всю народну енергію, працю, матеріяльні багатства на загарбницькі війни і розкішне життя експлуататорських клас, а не на повний розвиток матеріяльного і духового життя народу. Це ж російські імперіялісти гонили і гонять російські народні маси в численні загарбницькі походи, на придушення інших народів, ганьбили і ганьблять ім'я російського народу. Поки російський народ не знищить своїх імперіялістів і не звільниться від імперіялістичних впливів, — доти він не заживе як вільний народ, доти він буде приречений на рабське животіння серед найжахливішої експлуатації, насильства і безправ'я, доти він залишиться єдиним народом у світі, який не жив, бодай в якійсь мірі, демократичним життям.

Сто років тому назад (1851), коли Росія жила в такому ж деспотизмі, як і сьогодні, тільки під іншими деспотами і в інших формах, великий патріот російського народу Герцен писав: “Якщо Росія може миритися з існуючим порядком речей, то вона не буде мати майбутнього, на яке ми надіємося. **ЯКЩО ВОНА БУДЕ ДАЛІ КРОКУВАТИ ПО ПЕТЕРБУРЗЬКОМУ ШЛЯХУ АБО ЯКЩО ВЕРНЕТЬСЯ ДО МОСКОВСЬКИХ ТРАДИЦІЙ, ТО ВОНА НЕ БУДЕ МАТИ**

ІНШОГО ПРИЗНАЧЕННЯ, НІЖ НАКИДАТИСЯ НА ЄВРОПУ, ЯК НАПІВВАРВАРСЬКА, НАПІВРОЗБЕЩЕНА ОРДА, РУЙНУВАТИ ЦИВІЛІЗОВАНІ КРАЇНИ І, НАРЕШТІ ЗАГИНУТИ СЕРЕД ЗАГАЛЬНОГО СПУСТОШЕННЯ”. (А. И. Герцен: “Избранные философские сочинения” — Огиз, Соцекгиз 1940., підкр. наші).

Які ж актуальні ці глибокі слова Герцена сьогодні! Його побоювання нині такі близькі до здійснення. Большевицькі імперіялісти ведуть російський народ далі по імперіялістичному петербурзькому шляху, повернувши його одночасно до московських традицій. Тим самим вони ще певніше ведуть його до знищення передбачуваного Герценом. Сталін готує російському народові ще гіршу долю, як зготував німецькому Гітлер. І це повинні усвідомити собі всі російські патріоти, весь російський народ”¹².

Таке розуміння справи було генеральною лінією ОУН. В такому дусі писалися всі краєві матеріали продовж років.

В офіційному документі ОУН, у її декларації з травня 1945 р. написано:

До поневолених народів ССРСР ми зачисляємо й російський народ. Імперіялістичні елементи російського народу, що пішли на службу Сталіна і його партійної кліки, стали на ділі ворогами свого народу, тому що підтримують режим, що спричинив і спричинює багато горя самому російському народові, подібно тому, як імперіялістичні гітлерівські елементи німецького народу довели свій народ до трагічного занепаду. Таким чином, в визвольній революційній боротьбі зі сталіно-большевицьким російським імперіялізмом в одній лаві йдуть усі народи

---

¹² О. Горновий: Наше становище до російського народу. (“Сучасна Україна”, ч. 15-16, 1951).

сьогоднішнього ССРСР, без різниці національностей, віри й раси”¹³.

ПРОВІД В УКРАЇНІ: АНІ ОУН, АНІ ОПОЗИЦІЯ В ЗЧ НЕ МАЮТЬ НИЧОГО СПІЛЬНОГО З МАРКСИЗМОМ!

Офіційний провід ЗЧ, як було вже доведено, залюбки обвинувачував опозицію в марксизмі, знаючи, що в той спосіб може її найскорше скомпромітувати серед членства і серед громадянства. При тому він підтягав під марксизм становище в справі “безклясового суспільства” і відому з попередніх з’ясуваннях нібито капітуляцію перед ідейними вартостями комунізму. Також і редактор журналу “Вперед”, Іван Майстренко, старався підшити марксизм ОУН в Україні і в тому сенсі написав листа до Проводу в Україні за посередництвом ЗП УГВР. У відповідь на ці оскарження, а згл. оцінки з двох сторін, Провід ОУН дав висновок, які не залишали ніякого сумніву щодо ідейного обличчя революційного Руху. Читаємо: — “Скажу відразу, що якенебудь зв’язування УПА, ОУН і всього сьогоднішнього українського визвольного руху в Україні з марксизмом, називання деяких провідних людей нашого руху, відомих за кордоном із своїх публіцистичних праць, марксистами — є глибокою помилкою.

Чому нас, тобто, сьогоднішнього українського визвольного руху в Україні не вільно зв’язувати з марксизмом чи “націонал-комунізмом”?

Поперше тому, що ми рішуче відкидаємо марксистську ідеологію як цілість. Конкретно, ми:

а) не зв’язуємо себе з жодною філософською доктриною, в тому числі і з діалектичним матеріалізмом, який, як відомо, становить філософічну основу марксизму;

---

¹³ ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929 - 1955 р. стор. 133

б) відкидаємо марксівський історичний матеріалізм як історіософічну доктрину;

в) відкидаємо марксівський погляд на класову боротьбу як основу всього історичного процесу;

г) відкидаємо марксівську ідеологію пролетарської революції і диктатури пролетаріату;

д) відкидаємо марксівське розуміння нації і весь марксівський інтернаціоналізм;

е) відкидаємо марксівський погляд на генезу і характер держави.

Ми тільки в основному погоджуємося з критикою капіталізму, що її зробив Маркс, та оцінюємо позитивно (але не в цілості) соціалістичну т. зн. формовану соціалістами різних відтінків, концепцію перебудованого суспільства, що мало б прийти на зміну суспільству капіталістичному, суспільство, що в ньому була б знищена експлуатація людини людиною, суспільство без визискувачів і визискуваних, суспільство, що в ньому були б знищені самі основи виникання паразитарних і експлуаторських клас в їхньому дотеперішньому вигляді. В цих двох пунктах — в погляді на капіталізм та в концепції безкласового суспільства — ми, що найвище тільки до деякої міри наближуємося до соціалістичних теорій, в тому числі і до марксизму. Кажу, що ми щонайменше тільки до деякої міри “наближаємося” до соціалістичних теорій тому, що ці свої погляди ми сформували не як “учні Маркса”, не як послідовники соціалізму, а в боротьбі з марксизмом як цілісною ідеологією без найменшого захоплення марксизмом, в боротьбі з усіма практичними шкідливими наслідками марксизму на українському ґрунті. Ці свої погляди ми формували і формуємо цілком емпірично, виходячи з наших націоналістичних ідеологічних позицій. Якщо не помилюся, переважна більшість англійських лейбористів не вважає себе марксистами, хоч англійська лейбористська партія — це соціалістична партія, і в її ‘вірую’ є напевно багато елементів марксизму. На якій же тоді основі можна зв’я-

зувати з марксизмом нас, учасників сьогоденного українського визвольного руху в Україні, якщо наше становище до марксизму таке як ми це вище з'ясували, тобто, коли ми виступаємо проти марксизму майже по всіх лініях? Такий погляд на нас цілком невірний. Ми рішуче спростовуємо такі твердження про нас.

Не вільно нас зв'язувати з марксизмом тому, що наш рух виник, зформувався і діє як ПРОТИДІЯ тим українським політичним силам, які, зв'язавшись з марксизмом, гальмували або гальмують процес національно-політичного відродження українського народу в невластивому напрямі. Не вільно нас зв'язувати з марксизмом тому, що ми є, в найповнішому значенні цього слова, рух національний, а не класовий чи класово-інтернаціональний, як цього вимагав би марксизм. Хіба ж можна легковажити всі ці обставини? По-моєму, ці обставини треба рішуче враховувати, коли хтось береться визначати характер нашого руху. По-моєму, не враховувати цих обставин — значить промовчувати НАЙВАЖЛИВІШІ факти про наш рух для того, щоб свідомо перекручувати правду про нього.

Якщо таке наше становище до марксизму, то, ясна річ, не можна говорити ні про марксістські позиції УПА та нашого підпілля, ні про переставлення ОУН в бік марксизму. Нічого подібного на ділі немає.

Грубою помилкою є також твердити, що “Горновий — це старий марксист”. Горновий — провідний член ОУН на Українських Землях — націоналіст. Ми обидва (він мій особистий друг) щиро сміялися, коли читали у виданнях Вашої партії таку його характеристику. Про себе мені зайво писати — про це говорить весь цей мій лист.

УПА, ОУН — все сьогоденне визвольне підпілля в Україні, за своїм ідейним змістом, є організаціями націоналістичними, вони стоять на націоналістичних позиціях.

Чому ми називаємо себе націоналістами? В чому полягає наш націоналізм? Тому, що довкола поняття націоналізму існує таки доволі велика плутанина (в першу чергу з причин тих нападів, що їх зазнає націоналізм як з боку різних соціалістів, так і з боку великодержавних імперіялістів різних мастей) — я коротко зупинюся над цим.

Націоналістами ми вважаємо себе, поперше, тому, що в основі всієї нашої ідеології, всього нашого розуміння історичного процесу лежить:

а) погляд на націю, як на найвищий і найміцніший тип органічної людської спільноти — вищий і міцніший за суспільну клясу; погляд на націю як на природне і вічне явище людського світу; погляд на націю як на підмет історії в її міжнародньому розрізі та

б) погляд на національну державу як на ту форму політичної організації народу, яка єдина забезпечує йому найкращі можливості всебічного розвитку а також погляд, що система вільних національних держав усіх народів світу є найкращою формою ладу в світі.

Подруге, ми називаємо себе націоналістами тому, що в нашій діяльності ми керуємося таким єдиним гаслом: “Добро української нації — найвищий наказ”.

Наш націоналізм ми рішуче протиставимо:

а) всякому імперіялізмові;

б) всякому шовінізмові;

в) всякому тоталітаризмові. Ми проти імперіялізму, проти шовінізму і всякої національної нетерпимости, за здоровий патріотизм, за демократію. Наше найвище гасло “Добро української нації — найвищий наказ” жадною мірою не є скероване проти жадного іншого народу, бо ми відкидаємо всякий імперіялізм і шовінізм. Ми стоїмо за національні держави всіх народів на їх етнографічних територіях, ми за найтісніше міжнародне співробітництво в рам-

ках системи вільних національних держав, ми проти всякої міжнародної боротьби і ворожнечі.

Ось це ті підставові елементи нашої ідеології, на яких ми сьогодні твердо стоїмо і які, по-нашому, завжди характеризували, характеризують і характеризуватимуть наш рух з ідейного погляду як націоналістичний, який завжди характеризували, характеризують і будуть характеризувати нас як націоналістів. Такі сьогодні, в найкоротшому викладі, ідеологічні позиції нашої ОУН в Україні. Під впливом цієї ідеології діє УПА і все наше визвольне підпілля. З позицій цих ми ведемо успішну боротьбу як проти всякого утопійного чи розкладового, з національного погляду, ворожого народам інтернаціоналізму в різних його видозмінах, так і проти всякого великодержавного імперіялізму. Ми вважаємо, що в наш час це є єдина ідеологія, яка може дати поневоленому народові силу встоятися перед натиском як зліва, так і справа. Очевидно, до цього треба ще додати ту прогресивну соціальну і політичну програму, що її має наш рух (безкласове суспільство та демократія). Ми переконані, що в такому вигляді наша ідеологія є найправильнішою ідеологією поневоленого народу, який в нашу переломову епоху національно-визвольних і соціальних революцій — в епоху еманципації поневолених народів з-під ярма світового імперіялізму та в епоху звільнювання працюючих з пут капіталістичного визиску та рабства — веде боротьбу за своє справжнє національне і соціальне визволення”¹⁴.

ПРОВІД В УКРАЇНІ: ОУН СТОІТЬ НА ПОЗИЦІЯХ БЕЗКЛАСОВОГО СУСПІЛЬСТВА.

Неменше рішучою була відповідь Проводу ОУН в Україні до питань соціально-програмових. Вона доценту розвіяла сумніви щодо того, на яких позиціях

---

¹⁴ Лист П. Полтави до громадянина Бабенка (“Український Самостійник”, ч. 44, 1950).

стоїть український революційний рух. Принцип безкласового суспільства був наголошений, як програмова ціль ООН вже в травні 1945 р.:

“У вогні нашої (ООН) шістнадцятирічної визвольної-революційної боротьби оформилися й утвердились, зокрема в другій світовій війні, вартості, що для українського народу стали єдино незалежними правдами. Основні з них це: прогресивна програма, що синтезує всі здорові соціальні надбання минулого й сучасного та сміло накреслює органічні для народу напрямні в побудові нового змісту державного життя та нового безкласового суспільства”. Деклярація Проводу ООН після закінчення другої світової війни в Європі¹⁵.

Термін “безкласове суспільство” був постійно вживаний і в писаннях підпільних публіцистів і в офіційних документах ООН включно з рішенням Проводу ООН в справі конфлікту закордоном з жовтня 1949 р. Ще раз: все це діялося за життя ген. Т. Чупринки. Деякі спроби приписати таку соціальну програму “лівим ухилам” після смерті Генерала, не мають ніяких підстав.

Провід ООН під кер. Р. Шухевича писав до Проводу ЗЧ таке:

“... В питанні соціального ладу в Українській Державі, ми стоїмо на становищі безкласового суспільства. Під безкласовим суспільством ми розуміємо суспільство без визискувачів і визискуваних, суспільство вільних неексплуатованих селян, робітників і трудової інтелігенції. Досвід показав, що експлуаторські класи можуть творитися як на ґрунті приватної власности, так і на ґрунті усупільнення знарядь і засобів виробництва, якщо відсутня політична демократія; якщо при владі стоїть не народ, а одна тоталітарна партія. Тому ми проти повороту капі-

---

¹⁵ (ООН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929 - 1955, стор. 123).

талізму в Україну і за повне знищення большевицької експлуататорської системи в організації промисловости, транспорту, банків та колгоспно-кріпацької системи в організації сільсь. госп. Наше безклясове суспільство хочемо будувати на суспільній і трудовій власності на знаряддя і засоби виробництва, з одного боку, та політичній демократії, з другого боку, що виключить можливість творення експлуататорських кляс капіталістичного чи большевицького типів”¹⁶.

ПРОВІД ОУН В УКРАЇНІ: ОУН НЕ ЗАЙМАЄТЬСЯ МЕТАФІЗИКОЮ, АНІ НЕ ПЕРЕБИРАЄ КОМПЕТЕНЦІЙ ЦЕРКВИ!

Провід ОУН під головуванням Романа Шухевича писав в “Роз’ясненню”:

“... Ми проти прив’язування нас до будьяких доктрин і теорій. Наші ідеї і політичні концепції випливають не з доктрин, а з реальних потреб і вимог українського народу, вони базуються на розвиткових тенденціях сучасного світу. Те, що ці ідеї і концепції визнає український народ; те, що вони дають безпосередні і реальні успіхи в сьгоднішній боротьбі; те, що вони знаходять живий відгомін серед інших народів, — найкраще доказує життєздатність і правильність цих ідей і концепцій”¹⁷.

Найосновніше обговорив це питання член Проводу ОУН О. Горновий. Він писав:

“III Надзвичайний Великий Збір Організації Українських Націоналістів прийняв виразну постанову, що ОУН не зв’язується жодною філософією і що то-

---

¹⁶ Роз’яснення Проводу ОУН на Українських Землях щодо деяких ідеологічних, програмових і політичних питань, (“Український Самостійник”, ч. 45, 1950).

¹⁷ “Український Самостійник”, ч. 45, 1950.

му її члени можуть визнавати як філософський ідеалізм, так і матеріалізм. Ця ясна постанова, як також те, що в лавах нашої Організації борються як прихильники філософського ідеалізму, так і матеріалізму, дають недвозначну відповідь на поставлене в заголовку питання, і ні в кого в цій справі не повинно бути двох різних думок. Та тим не менше таке питання стоїть сьогодні і тим самим вимагає точнішого в'яснення”.

О. Горновий широко аналізує філософські основи ідеалізму і матеріалізму, а після того закінчує:

“Признати за обов'язковий в Організації філософський ідеалізм, значить — не дати змоги боротися в лавах нашої Організації людям, які є прихильниками філософського матеріалізму. Признати ж знову за собою обов'язковий матеріалізм, значить — відштовхнути тих, які визнають ідеалізм. А наша Організація стоїть на становищі, що долею українського народу однаково болять як прихильники філософського матеріалізму, так ідеалізму, що всі вони однаково ненавидять поневоловачів України, що всі вони однаково можуть боротися за повне визволення українського народу, за побудову Української Самостійної Держави. І правильність такого становища підтверджує сама наша боротьба. В нашій Організації однаково віддано борються поруч себе і ті, хто визнають ідеалізм, і ті, хто визнають матеріалізм. Всіх їх тісно об'єднує наша передова суспільно-політична ідеологія і програма.

Не та чи інша філософія є обов'язкова для членів ОУН, а суспільно-політична ідеологія і програма ОУН.

В питанні філософських переконань кожний член ОУН користується повною свободою, щождо ідеології і програми — він мусить цілковито їх признавати, поширювати і боротися за їх здійснення.

Член ОУН — це носій наших великих визвольних ідей, це полум'яний борець за їх здійснення. В нашій Організації немає місця не для тих, хто ви-

знають ту чи іншу філософію, а для тих, хто хотіли б змінювати нашу ідею, хто не здібні захопитися всім своїм еством нашою ідеологією і програмою і за них вмирати, хто не здібні підпорядкуватися твердій організаційній дисципліні. Про це ми мусимо постійно пам'ятати, бо в цьому наша сила. Без ідейно-політичної єдності своїх членів, без їх революційної дисципліни, наша Організація не могла б ніяк втриматися при житті, а не то ще вести активну затяжну боротьбу проти такої імперіялістичної машини, як большевицька.

В частині друзів, які хотіли б надати перевагу ідеалістичній філософії, ця тенденція впливає не так з переконань про наукову вищість ідеалізму над матеріалізмом, як радше з бажань плекати в наших кадрах на філософському ідеалізмі високоідейне наставлення до життя, здібність захоплювати великим, словом — життєвим ідеалізмом виховувати тип людини сталевої волі.

Висока ідейність і високий тип людини — це підстави моральних якостей наших кадрів, а тим самим сили нашої Організації. Їх плекати і підвищувати — це головне завдання нашої виховної роботи, це обов'язок кожного з нас. Про це ми не сміємо ніколи забувати. Але філософський ідеалізм сам по собі не дає ще нікому життєвого ідеалізму, високої ідейности, ані також сильної волі, так як матеріалізм не позбавляє людини цих моральних якостей. Хтось може бути у своїх філософських переконаннях ідеаліст, тобто признавати первинність духу, а в житті може бути до огиди матеріаліст, шкурник, безхребетний, нездібний захоплюватися великим і вмирати за нього. Хтось може бути у своїх філософських переконаннях матеріаліст, але в житті може визначатися високою ідейністю, погордою до низького, презирством до наживи, він може бути людиною залізного характеру. Хіба ж мало визнаців філософського матеріалізму вмирало і вмирає за цілком не

матеріальні ідеали? Прикладів, хіба, не потрібно наводити.

Звичайно, було б цілком неправильно заперечувати і легковажити вплив “шкідливий і корисний” філософії на моральну цінність людей. Він буває й дуже великий. Але основну роль відіграє тут виховання, шляхом якого можна збільшувати або усувати цей вплив. Таким чином не прийняттям такої чи іншої філософії забезпечуємо високу ідейність наших кадрів, а шляхом добре поставленого і вміло веденого виховання.

Не на філософію спирається наше виховання, а на розбудження фанатичної любові до України і гніву та ненависти до її загарбників, на нашу передову ідеологію і на поборювання всіх розкладових ідеологій, на нашу історію, на героїчні приклади нашої боротьби. Високу ідейність і вольовий тип людини виховує ОУН на прикладі тисячів наших друзів, які в ім'я визволення українського народу відrekliся всього особистого, покинули дім, школу, зrekliся кар'єри і вступили на шлях революційної боротьби, на прикладі тих, хто замінили спокійне життя на тверде повстанське і на тюрми, на прикладі тих, хто на найжорстокіших тортурах не зрадили ворогові жодної таємниці, хто з піднесеним чолом ступали під шибеницю і вмирили з революційними закликами на устах, хто з найбільшою погордою відповідали ворогові на всі його прощення, хто воліли самі собі заподіяти смерть, як здатися ворогові. Своїх членів виховує Організація на твердих засадах революційної дисципліни, на яких вона побудована. Свої кадри ОУН гартує у безпосередній революційній боротьбі, на практичній революційній роботі.

Як бачимо, немає жодних підстав до того, щоб прийняти за обов'язкову в ОУН якусь одну філософську школу — чи то ідеалізм, чи матеріалізм.

Тому ОУН дозволяє своїм членам визнавати як ідеалістичну, так і матеріалістичну філософію.

Членів ОУН обов'язує ідеологія і програма ОУН.

Борючись за справжній народний лад, за забезпечення народові всіх демократичних прав і свобод, ОУН не накидуватиме в Українській Державі свою ідеологію як панівну¹⁸.

Провід ОУН в Україні: розкрити ідейну забріханість ворога і відібрати від нього не його вартості!

На закид Бандери, що ОУН скапітулювала перед ідейними вартостями ворога і у відповідь на обвинувачення, що опозиція фальшиво інтерпретує позиції Проводу ОУН, ведучий член Проводу ОУН П. Полтава в 1951 р. писав:

“Уважаю, що революцію слід розуміти не тільки як повну і абсолютну негацію системи, проти якої йде боротьба, негацію форм і змісту, не тільки як протиставлення існуючому чогось нового цілком, докорінно різного, чогось такого, чого ще ніде не було і т. п. Уважаю, що революцію слід розуміти також як синтезу різних здобутків дотеперішнього розвитку в нову здорову цілість. Новим в тій цілості буде те, що в ній по-новому будуть об'єднуватися різні елементи різних, часто протиставних собі систем. Інколи революція може полягати також у викиненні з одних форм старого змісту і в наповненні тих самих форм новим змістом. Як відомо, про суть всього рішає не форма, а зміст. Отже, коли форма сама по собі добра, а реакційний лише зміст, то чому мала б бути обов'язково знищена і закинута разом із змістом також і форма? Перше розуміння революції вважаю занадто теоретично-догматичним, замало життєвим. В житті правдоподібно може бути немало випадків, коли революція мусить іти ще й іншими шляхами.

---

¹⁸ О. Горновий: Яка філософія — ідеалістична чи матеріалістична — обов'язує членів ОУН? (“Сучасна Україна” ч. 3, 1951).

Виходячи, мабуть, з такого розуміння революції, деякі друзі роблять не цілком правильні висновки щодо метод нашої боротьби тут, на Землях.

В записці Провідника С. Бийлихо, (Бандера — ред.), наприклад, говориться, що “злий той підхід, що б’ється тільки тактику, а ідеям признається слухність”. Треба, мовляв, бити по всій системі — і по ідеології, і по практиці.

Практично ж справи виглядають так. Большевики в своїй пропаганді говорять, що вони, наприклад, за національну свободу і незалежність усіх народів, за суверенність усіх національних держав, за знищення визиску людини людиною, за культурне і заможне життя найширших мас народу, за ліквідацію протилежності між містом і селом, між фізичною і розумовою працею і т. д. і т. п.

Чи можемо ми відмовити цим ідеям слухності, як ідеям? Чи ж можемо ми сказати, що ці ідеї самі по собі протинародні, назадняцькі? По-нашому, кожна думуюча людина мусить погодитися, що ці ідеї самі собою — правильні, здорові. Так власне думають підсоветські маси. А якщо так, то ми по цих ідеях, як таких, не сміємо бити, бо опинимося на становищі противників цих ідей, отже на становищі противників ідей правильних, виступимо перед масами як реакціонери, противники поступу. Але це також не означає, що ми не маємо за що бити по большевиках, які ці ідеї тільки формально голосять. Річ в тому, що большевики ці ідеї тільки голосять, але не здійснюють, що вони використовують ці самі по собі передові ідеї, як ширму для прикриття своєї крайне протинародної політики. І от, по тому нам треба бити. І ми тому, в таких випадках, б’ємо по большевицькій тактиці, а не по ідеях. Наш дотеперішній досвід переконує нас, що ми в цьому відношенні ідемо цілком правильним шляхом. Інакше, ми не мали б належної ідейної бази для боротьби з большевизмом.

Інша річ, коли ми стрічаємося з невірними теоріями большевицької ідеології як от, наприклад, з теорією Сталіна про можливість побудови комунізму в одній країні, чи з теорією про передовість російського народу і т. п. Тоді б'ємо і по теорії.

Не вважаю, що “така постава рівнозначна з капітуляцією чи принаймні слабкістю”. Нема серед нас ні капітулянтських настроїв, ні не помічається ідейної слабости серед наших кадрів. Навпаки, з усією відповідальністю можу в цьому місці ствердити, що наші кадри перебувають у стані такого ідейного піднесення, в стані такої свідомости своєї ідейної вартости і сили, в стані такої свідомости своєї ідейної вищости над ворогом, як може, ніколи дотепер в історії нашої Організації.

Не цілком вірно є твердження, що тільки “категорична, всеціла, до найглибших основ неґація ворожої віри, ідеології, цілого його вчення, теорії (в тому сенсі — так я це розумію, — що треба відкидати всі ідеї без вийнятку, що їх голосить ворог), як і практики, дасть нашій революції міцний ідейний ґрунт, буде ділати на маси силою великої віри, буде переконувати й поривати”.

Повторюю: неґація ворога не мусить бути абсолютною в тому сенсі, що треба обов'язково неґувати навіть передові ідеї, що їх з певною, фальшивою метою голосить ворог. Далі ця неґація не мусить обов'язково теж бути неґацією певних створених ворогом таких чи інших форм, коли ці форми самі по собі не є протинародні. Наприклад, неґуючи большевизм, ми не можемо заперечувати правильности ідей знищення визиску людини людиною. Або: неґуючи большевизм, ми не можемо бити по широко розбудованому в СРСР шкільництві, бо середні школи по селах самі по собі не є нічим протинародним. Бити в цьому випадку треба тільки по большевицькому змісті, який вони надають своєму шкільництву. А большевицьку систему санітарних пунктів по селах, безплатного лікування також треба афірмувати, бо

їх заперечувати, абсолютно негувати — ніяк не можна. Ні в якому випадку не можемо сказати, щоб така постановка не впливала на маси (силою своєї віри), щоб вона мас “не переконувала і не поривала”. І є одне, і друге.

※ * ※

Висловлюється також в записках побажання, щоб в наших пропагандивних виданнях уникати большевицької термінології в роді, наприклад, усупільнення знарядь і засобів виробництва, безкласове суспільство і т. д. Вважаю, що в більшости випадків це просто неможливе до здійснення. Протиставитися воєрогові і в сфері лексики — це просто понад наші сили. Бо коли явище переходу знарядь (а знаряддя є знаряддя і інакше його годі назвати) і засобів (це ж саме) виробництва (українське слово на означення продукції) з приватної власности у власність суспільну (національно-державну чи кооперативну) українські мовознавці назвали словом “усупільнення”, і коли нам, галичанам, треба вчитися української мови таки у східніх українців, — то пощо шукати іншого вислову для цієї самої думки? Та й як інакше цю думку висловити? І так в цілому ряді інших випадків. І інакше по-мойому, воно бути не може. Треба користати з того словника, який є, і не ломити даремно собі голови над творенням нової термінології. Крім цього, ми завжди пишемо наші видання, маючи на увазі східньо-українського читача, вихованого в советській школі, на східньо-українській, чи як хто хоче, большевицькій термінології і ми мусимо писати мовою для нього зрозумілою”¹⁹.

---

¹⁹ Петро Полтава: Лист до друзів закордоном (“Український Самостійник” ч. 15, 1954).

Провід ОУН в Україні: Твердження, що ОУН не еволюціонувала у воєнні роки не є вірне!

Погляд Бандери на ОУН, як на рух, з програмою, яка не підлягала ніякій зміні від 1941 р. від часу вибору його на одноособового провідника ОУН, не знайшов підтвердження Проводу ОУН. Там дивилися на ці справи цілком інакше, і не думали, що зміни в програмі ОУН є вислідом зневіри в націоналістичні принципи, або є їх зрадою. Програмову еволюцію ОУН розглядали там, як явище цілком природне, як доказ ідейного і політичного росту Організації. П. Полтава розцінював це так:

“Так складалися історичні обставини, що український націоналістичний революційний рух виник і досить довго існував як рух молоді. З огляду на це, треба вважати за цілком нормальне явище ту обставину, що в нас постійно проходила і далі продовжує проходити ідейна еволюція. Наш рух дозріває разом з дозріванням його учасників. Тому ми інколи ревідуємо наші позиції, поглиблюємо їх, доповнюємо. Але чи це негативне явище, коли політичний рух вносить такі зміни в свої позиції, які говорять тільки про його дозрівання? По-моєму — це позитивне явище. Ми, учасники цього руху, цього не соромимося і не закриваємо. Цей факт додає нам чи не найбільшої певности того, що ми справимося з усіма завданнями, що їх перед нами ще поставить історія”²⁰.

Провід ОУН в Україні: Ідеологія Д. Донцова чужа для ОУН.

Як сказано, на еміграції була невиясненою позиція Донцова до організованого націоналістичного Руху і до його програми. Опозиція відкинула його в тих місцях, де він говорив про потребу і користь

---

²⁰ Лист П. Полтави до громадянина Бабенка (“Український Самостійник”, ч. 44, 1950).

аморальности в політиці, де він обороняв замкнену в собі, упревілейовану і bestіяльську провідну верству, засуджував демократію і вихвалював расизм. В оборону взяв його Бандера і його апарат. До цього спору зайняв офіційне становище Провід ОУН таким ствердженням:

“Провід ОУН на Землях визнає за Донцовим корисну роллю, яку він відіграв в українському житті, а разом з тим стверджує, що Донцов не вніс нічого до нашого політично-програмового скарбу, а ряд його нинішніх ідей наскрізь протилежні нашим. Крім цього сьогоднішні напади Донцова на крайові видання вважаємо за цілком нечесні і негідні. Тому також неправильним і дивним вважаємо те, що Провід ЗЧ ОУН офіційно бере Донцова в свій захист”²¹.

Провід ОУН в Україні: Еміграція має тільки допоміжне значення!

Політична думка ЗЧ схилилася в тому напрямі, щоб закордон накреслював розвиткові шляхи революції і, щоб поза межами України перебував її провід. В такому сенсі Бандера висунув свою претенсію на головство в Проводі всієї ОУН, а в 1953 р. демонстративно його зрікся.*

Як відомо, опозиція протиставилася таким тенденціям. Вона наголошувала погляд, що провід і зокрема його голова повинні перебувати на основному терені політичної дії, тобто в Україні.

Потвердження своїх думок вона знайшла в матеріялах пересланих закордон 1950 р. В них читаємо:

“Вся дотеперішня історія вчить нас, що поневолений народ визволяється тільки тоді, коли він, через своїх найкращих синів, утворить відповідну визвольну організацію. Така організація необхідна в першу чергу для того, щоб підготувати всенародне

²¹ Становище Проводу ОУН на Українських Землях до різних спірних питань за кордоном. (“Український Самостійник”, 28 березня 1954.

* Про причини зречення, С. Бандера широко розказав в своєму “Листі до членів ОУН” з лютого, 1953 р.

визвольне повстання, чи будьяку іншу рішучу визвольну дію. Як відомо, тільки таким шляхом, тобто шляхом всенародного повстання, може бути остаточно повалене окупантське панування в поневоленій країні. Далі, така організація необхідна для того, щоб у відповідний момент було кому народ до такого повстання (чи до будьякої іншої визвольної дії) закликати, до такого повстання народ повести, таке повстання зорганізувати, ним покерувати, йти в його першій лінії, бути його опорою та передовим загonom. Коли народ у відповідний момент не має такої організації, що була б здібна повести таку боротьбу, — він не визволиться навіть при найсприятливіших обставинах.

Незвичайно важливо, щоб таку організацію народ мав на своїх власних землях, а не на еміграції. Еміграція може повернутися на рідні землі тільки за арміями других держав, у кращому випадку — як малозначуща складова частина цих армій, хоч би навіть вона виступала там і під своїми власними прапорами. А це значить, що в такий вирішальний момент, яким може бути війна проти окупанта батьківщини, вплив еміграції на долю рідного народу, особливо ж тоді, коли воюючі держави наставлені до даного поневоленого народу байдуже — дуже малий, майже ніякий. А вже цілком ніякого впливу на долю рідного народу еміграція не може мати в тому випадку, коли воюючі держави-противники окупанта наставлені вороже до даного поневоленого народу. Визволення поневоленого народу майже завжди залежить виключно від того, на що цей народ здобудеться на своїх власних землях, на своїй батьківщині, а не на еміграції.

У світлі сказаного виразно видно, яке величезне значення для українського народу має існування сьогodнішньої підпільної організації в Україні, існування нашого сьогodнішнього організованого революційного підпілля. Грубо, одначе, помиляється той, хто думає, що самої тільки війни вистачить, щоб

Україна визволилася. Без наявності в Україні відповідно досвідченої і відповідно розбудованої визвольної організації, український народ не визволиться на випадок війни”²².

Провід ОУН в Україні: Не приймаємо до відома виключення членів опозиції з ОУН!

Крім становища до ідейно-програмових справ Провід ОУН виявив своє ставлення також до організаційного конфлікту між ЗЧ і ЗП та між ЗЧ і опозицією. Зокрема він не прийняв до відома виключення з ОУН тих її членів, які входили до ЗП і які були позбавлені членських прав після II. Конференції ЗЧ ОУН, 1947 р.

Їхній бій за виправлення програмових схиблень ЗЧ ОУН був визнаний програмово правильним. До часу поладження конфлікту між ЗЧ і опозицією, члени останньої мали підлягати безпосередньо Проводові ОУН в Україні.

Також Президія УГВР в Україні виявила довіря до складу ЗП і не прийняла до відома нового вибору на II. Конференції ЗЧ ОУН. Вона підтвердила мандати дотеперішнім членам ЗП.

Рішено також, що вояки УПА, які прибувають з України, до часу їх розформування, мають підпорядкуватися місії УПА при ЗП.

Провід ОУН в Україні пішов ще далі і визначив сім членів ОУН (з того чотирьох з опозиції і трьох з ЗЧ ОУН) перебуваючих закордоном, а які колись на Конгресах в 1941 р. і 1943 р. були вибрані, згл. іменовані до Проводу ОУН і доручив їм створити т. зв. Закордонний Центр ОУН, як надрядне тіло над ЗЧ ОУН. (Про це пише С. Бандера в своєму “Листі до членів ОУН” з лютого 1953 р. стор. 26-30 і “Український Самостійник” ч. 40 з 1953 р. та чч.: 13, 14, 15 з 1954 р., а також “Сучасна Україна”, ч. 5, 1951).

---

²² П. Полтава: Про наш план боротьби за визволення України в теперішній обстановці. (“Український Самостійник”, ч. 5, 1954).

Так, отже, спір, який вели між собою ЗЧ ОУН і опозиція, провід ОУН в Україні вирішив повністю в користь опозиції і то в справах ідейно-програмових і організаційно-компетенційних. ЗП доручено тільки виправити своє становище в одній справі: по залагодженні конфлікту, делегація ОУН в Закордоннім Представництві мала політично відповідати перед Проводом ЗЧ ОУН.

Від часу цього рішення перед цілими ЗЧ ОУН і зокрема перед С. Бандерою стояло питання на історичну міру: чи підпорядкується він легальному Проводові Організації, чи може рішиться на розрив з ним, а тим самим з цілою ОУН в Україні?

III

ЧАСТКОВИЙ ВІДВОРОТ БАНДЕРИ

Цілком природньо, що проголошені матеріали і лист від проводу ОУН в Україні на сторінках націоналістичної преси закордоном справили дуже сильне враження на членів ОУН і вплинули на дальшу кристалізацію поглядів провідних кадрів ЗЧ ОУН. Внутрішня опозиція, діставши підтвердження своїх поглядів з найбільше авторитетного джерела, з подвоєною енергією натискала на Провід ЗЧ, щоб він поробив висновки з того, що сталося. Тепер вже не було сумніву, яка програма ОУН, як її інтерпретувати і які позиції займають основні кадри в Україні, до того кадри, які мали можливість випробовувати кожного дня в боротьбі чи їх програма відповідає прагненням народу.

Але, хоч становище ген. Т. Чупринки було виложене з надзвичайною ясністю, то Бандера разом з більшістю проводу ЗЧ, старався відхилитися від відповідальности за пороблені помилки і не виявив бажання піти тим шляхом, який йому показувала Україна. Правда, ЗЧ ОУН відкликали своє рішення, яким по II. Конференції виключили членів опозиції з ОУН і визнали публічно обов'язуючу силу постанов

III. НВЗ для ЗЧ, але не хотіли визнати їх в основі і за змістом, інтерпретуючи все по-своєму. Про відворот С. Бандери з позицій, які він зайняв в реферованих тут статтях з 1950 р., свідчить його “Роз’яснення”, надруковане в офіційні ЗЧ “Сурма” ч. 28 і в “Українському Самостійнику” від 25 II. 1952 р. В ньому читаємо:

“3. Провід Закордонних Частин ОУН стверджує, що ніякого розламу чи конфлікту між ОУН і УГВР ніколи не було і немає. ОУН в цілості визнає УГВР та її підтримує без будьяких обмежень і застережень. Сучасну визвольно-революційну боротьбу заініціювала і організувала ОУН, вона є на сьогодні, побіч підпільної збройної сили УПА, єдиною політичною організацією, що веде цю боротьбу, вона надала їй ідейний зміст, на ній лежить фактична відповідальність за її долю. ОУН і УПА перебувають постійно серед народу, тримають з ним найтісніший зв’язок, користуються його найжертвеннішою підтримкою, і тому по праву ОУН вважає себе політичним виразником визвольних прагнень українського народу в його боротьбі.

Звідси й постає те значення, яке мають для УГВР підтримка її з боку ОУН і наявність військових сил УПА. Це обумовлює можливість і право УГВР бути керівником і репрезентантом визвольно-революційної боротьби українського народу. Без підтримки ОУН в сучасних умовах УГВР не змогла б виконати своїх завдань і досягти своїх цілей. Без того вона втратила б усяке реальне значення, як керівний орган визвольно-революційної боротьби.

4. На еміграції Закордонні Частини ОУН ніколи не припиняли і не припиняли боротьби за визнання ідеї УГВР і об’єднання в ній всіх самостійницьких сил, що хочуть включитись у визвольну боротьбу українського народу, яку очолює єдино УГВР.

Те, що вважається за “розлам між ЗЧ ОУН і ЗП УГВР” було нещом інше, як конфлікт на тлі різного розуміння правного положення делегації ЗЧ ОУН в ЗП

УГВР і компетенції ЗП УГВР. На жаль, у процесі обабічної дискусії справа набула невластивого їй характеру і невідповідних форм, що ще більше ускладнило справу. Матеріяли одержані від керівних чинників визвольного-революційного руху на Українських Землях подають зобов'язуючі інтерпретації тих спірних питань, що має стати базою для усунення конфлікту. В цій справі Провід ЗЧ ОУН поробив ініціативні кроки та припинив з боку Організації дальшу полеміку. Свою постанову про завішення в членстві тих, що їм рішенням Проводу ОУН на Українських Землях підтверджено на дальше чинність мандатів в УГВР і ЗП УГВР, яких вони зреклись були на II Конференції ЗЧ ОУН, Провід ЗЧ ОУН скасував.

5. Члени політичної організації чи партії, що входять до УГВР, заступають там свої організації чи партії і є їх речниками, відповідальними перед тим органом, який висунув їх до УГВР, в нашому випадку перед Проводом ОУН. Тим органам належить в разі потреби і право відкликання своїх представників.

6. Відділи і окремі вояки УПА, прибуваючі за кордон — якщо вони не мають окремих спеціальних доручень, повинні підпорядкуватися місії УПА при ЗП УГВР. Після розформування таких відділів чи таких груп, коли вояки переходять на приватну стопу життя — ця залежність припиняється. Таке становище краєвих компетентних чинників творить базу для усунення спору між Місією і Братством бувших вояків УПА ім. св. Юрія.

7. УГВР по самій своїй природі не є і не може бути зверхником ОУН чи будьякої іншої політичної формації, що входить до її складу. Визначення ідейно-програмових засад є прерогативою політичних партій чи організацій.

Ідейно-програмова плятформа такої формації як УГВР є вислідом узгіднення ідейно-програмових засад її складових політичних сил, і тому така плятформа неминуче набуває характеру компромісу. Обов'язком такої інституції є стреміти до реалізації в той спосіб узгідненої плятформи.

В тому розумінні не можна вимагати, щоб усі члени УГВР заступали єдині ідейно-програмові за-сади, тому й не можна певну зрізничованість роз-глядати як конфлікт між ОУН і УГВР, поки збері-гається вірність узгідненій п'ятформі. Існуюча п'ят-форма УГВР досі ніким з її членів не є заквестіоно-вана і зберігається в силі.

8. Питання ідейно-програмового порядку вирі-шується внутрі ОУН Постановами III. НВЗ ОУН. Провід ОУН на Українських Землях пише: "Ми стоїмо на тих ідейно-програмових позиціях, що їх сформу-льовано на III НВЗ ОУН. Від тих позицій ніде офі-ційно не відмовляється також ЗЧ ОУН. Вони зобо-в'язують усіх членів ОУН". Але деякі точки тих по-зицій вимагали уточнень і доповнень, що й було зроблено на Краєвій Конференції в 1950 році.

Біля тих і пов'язаних з ними точок точилась дискусія як у Краю, так і за кордоном. Тут за кор-доном та дискусія набула ширшого обсягу, а поде-куди й невластивих форм. Це робилось обидвома сторонами. Провід на Українських Землях подає: "Статті, що висувають нові справи або ставлять старі справи по-новому, появляються в Краю, як ди-скусійні (і це виразно зазначається). Провід ОУН стверджує, що у виданнях ЗЧ ОУН цей принцип не дотриманий, і цілий ряд статей, які відбігають від Постанов III НВЗ ОУН, отже мають характер диску-сійний, появляються як цілком офіційні". В цьому Провід Краю має слушність, і Провід ЗЧ усталив на майбутнє обов'язковість відмічування дискусійних статей, але в основі залишається безспірним зобо-в'язуючий характер постанов III НВЗ ОУН. З тою метою Провід ЗЧ ОУН опублікував ці постанови з усіма уточненнями й доповненнями і ще раз зазначив обов'язковість їх для всіх членів ОУН.

9. Провідні чинники на Українських Землях так визначають завдання і обов'язки ЗП УГВР: 1. Пред-ставництво перед зовнішнім та українським політич-ним світом визвольної боротьби українського наро-

ду та дипломатичні і інші акції за кордоном в її імені. 2. Політично-консолідаційні акції на внутрішньому відтинку на базі визвольної боротьби в Краю. 3. Основна інформація про визвольну боротьбу в Краю. 4. Організація акцій допомоги визвольній боротьбі. Ці права і обов'язки ЗП УГВР, ЗЧ ОУН визнають та хочуть докласти всіх зусиль, щоб уможливити їх здійснення. Здійснення цих завдань Закордонним Представництвом УГВР при тісній співпраці і піддержці з боку ЗЧ ОУН обумовлюється в нормуванням взаємовідносин між ЗЧ ОУН і ЗП УГВР на базі становища керівних чинників на Українських Землях в тій справі.

10. Всі прерогативи УГВР, як керівного органу і репрезентанта визвольно-революційної боротьби українського народу, ЗЧ ОУН будуть і далі рішуче відстоювати і поборювати всілякі намагання з боку будького привласнити собі права репрезентації визвольного руху.

До такого намагання належить віднести також рішення УНРади, що нібито вона "єдина має право репрезентувати Україну перед зовнішнім світом та керувати цілістю української визвольної політики".

Поруч з тим ЗЧ ОУН будуть і далі стремити до того, щоб в організації і структурі визвольно-революційного руху відбивати фактичний широконаціональний його характер. З тою ціллю ОУН і далі буде скеровувати свої зусилля до того, щоб притягнути до боротьби і до керівництва нею всі здорові самостійницькі сили з-поза ОУН, шляхом їхньої участі в УГВР"²³.

Незабаром, після першого враження, Бандера почав знову збирати сили проти Проводу ОУН в Україні і його рішення. Тут і там почалась критика рішень в пресі. Найбільше критиковано П. Полтаву і О. Горнового. Провід в критиці обняв Д. Донцов,

---

²³ Роз'яснення в справах революційно-визвольного табору за карданом ("Український Самостійник", ч. 8, 1951).

якому відступив на це місце “Вісник ООЧСУ” в ЗДА. Зі всього було видно, що коли проминуло перше враження, Бандера рішив йти далі своїм окремим шляхом, не рахуючись зі становищем ОУН в Україні.

А тим часом майже все членство в Мюнхені було під впливом внутрішньої опозиції і виявляло свої настрої на сходах, покищо тільки своїх організаційних п'яток. Домагання вияснення причин розходжень між ЗЧ і ОУН в Україні були щораз частішими.

III. КОНФЕРЕНЦІЯ ЗЧ ОУН В МЮНХЕНІ

В такій атмосфері відбулася III. Конференція ЗЧ ОУН в Мюнхені в квітні 1951 р. Вона проходила під враженням існуючого в організації програмового конфлікту. Коло нього кружляли майже всі доповіді і дискусія. Провід ЗЧ звітував, що всі його намагання дійти до порозуміння зі “старою” опозицією не дали бажаних наслідків. І справді, переговори в справі створення Закордонного Центру ОУН не мали успіху. Він, згідно з бажаннями Проводу ОУН в Україні, мав складатися в більшості з членів опозиції, а на це не хотів погодитися С. Бандера. При тому і він і більшість Проводу ЗЧ вперто стояли на своєму, що не вони, а опозиція поповнила ідеологічні помилки.

Врешті на пропозицію когось з проводу ЗЧ, а може й самого Бандери, Конференція рішила, щоб справу конфлікту ще раз передати до вирішення і поновного розгляду в Україну, але цим разом вже остаточного.

БАНДЕРА І ОПОЗИЦІЯ ВИСИЛАЮТЬ СВОЇХ ПРОВІДНИХ ЛЮДЕЙ В УКРАЇНУ

Постанова III Конференції передати справу конфлікту ще раз в Україну, стримувала внутрішню опозицію перед якимись рішучими кроками. Вона вибікувала ще одної відповіді від Проводу ОУН.

А тим часом зтяжність і принциповість конфлікту вимагала від обидвох сторін найсерйознішої підготовки до з'ясування його суті перед Проводом ОУН в Україні. Самі письмові реферування не вистачали. Не могли задовольнити також розповіді зв'язкових, які мало орієнтувалися в нюансах політики й ідеології. Залишалося обидвом сторонам вислати своїх видатних представників, які в особистих розмовах представили б в чому суть справи.

Від ЗП і опозиції відійшов її видатний речник Василь Охримович, а від ЗЧ ОУН Мирон Матвієйко, член Проводу ЗЧ і шеф Служби Безпеки на еміграції.

Василь Охримович був людиною з широким політичним знанням і був знаний зі свого твердого і фанатичного характеру революціонера. Діставшись в Україну він увійшов в організаційну систему ОУН і працював там на різних постах, аж поки не був схоплений ворогом в 1953 р. і засуджений на кару смерти в Києві. Миронова доля була цілком інша. Він, не діставшись до Проводу ОУН, почав організувати свою ОУН, підпорядковану Бандері. З України він вислав письма на еміграцію, які служили Бандері за аргумент, що, мовляв, за ним стоїть ОУН в Україні.

IV. КОНФЕРЕНЦІЯ ЗЧ ОУН

Між тим в травні 1953 р. в Лондоні відбулася IV. Конференція ЗЧ ОУН. Внутрішня опозиція (до якої належав ще тоді також С. Ленкавський, тепер лідер ЗЧ ОУН) виступила на ній організовано і поставила тверді вимоги респектування краєвої програми ОУН і домагалася внутрішньої демократизації ЗЧ ОУН.

Конференційна більшість відкинула всі внески опозиції щодо внутрішньої реорганізації, а в тому і випрацюваний нею статут ЗЧ, а щодо справ програмового конфлікту, підтвердила ухвала III. Конференції, тобто, що кожне рішення Проводу ОУН в Україні буде остаточним і всіх зобов'язуючим. Дослівна ухвала звучала так:

“Розділ III. точка 46. У полагоджуванні конфлікту із ЗП УГВР, Провід ЗЧ ОУН поступав згідно з інтенціями проектів Проводу ОУН на Українських Землях та дотримувався постанов III-ої Конференції ЗЧ ОУН. “Точка 47. Виконуючи постанови III-ої Конференції ЗЧ ОУН, Провід ЗЧ ОУН передав справу конфлікту з т. зв. опозицією і ЗП УГВР до зобов'язуючого обидві сторони вирішення Проводі ОУН на Українських Землях. Конференція стверджує, що ЗЧ ОУН досі не одержали рішення Проводу ОУН на Українських Землях в цій справі.

“Точка 48. Конференція вважає, що поступування деяких членів т. зв. опозиції були суперечні засадам Організації та приносили шкоду українському визвольному рухові.

“Точка 49. Стверджуючи потребу позитивного полагодження конфлікту між ЗЧ ОУН і ЗП УГВР, Конференція уповноважує Провід ЗЧ ОУН продовжати переговори і закликає докласти всіх старань для наладнання конфлікту, керуючись добром і потребами цілості українського визвольного руху.

“Точка 50. Переговори із ЗП УГВР у справі ліквідації конфлікту має вести Провід ЗЧ ОУН або визначена ним делегація. Конференція зобов'язує всіх членів Організації не говорити з членами т. зв. опозиції в справах конфлікту без організаційних на те уповноважень”²⁴.

ДРУГЕ РІШЕННЯ ПРОВОДУ ОУН В УКРАЇНІ В СПРАВІ КОНФЛІКТУ

Дуже швидко після IV конференції прийшло друге рішення Проводу ОУН в справі конфлікту. Від висилки матеріалів в Україну, а згл. від відходу представників обидвох сторін, проминуло повних два ро-

---

²⁴ ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929 - 1955 р., стор. 306-7, Мюнхен, 1955.

ки. В тому часі Бандера висилав дальші свої домагання-з'ясування і мав потвердження, що полк. В. Коваль читав їх. Але за тих два роки в Україні дуже багато змінилося.

Ворог повів на ОУН, УПА, УГВР жахливу екстермінаційну політику. Кожне село, кожний клаптик землі, кожну хату і кожну клуню в Західній Україні перетрушувала і переглядала поліція за українськими революціонерами. Побіч тисяч безіменних героїв, падали від ворожої руки також найвидатніші провідники української революції. Кілька місяців після смерти ген. Чупринки згинув один з найвидатніших духових провідників революційного підпілля Осип Дяків-Горновий (якого Д. Донцов в пресі Бандери ганьбив большевиком), а рік пізніше осінню 1951 р., загинув смертю героя найвидатніший публіцист та член Проводу ОУН, член УГВР майор Петро Полтава (також предмет нападів Донцова в пресі Бандери). Дня 14 травня 1953 р. "Український Самостійник" проголосив 21 прізвищ провідних людей ОУН, які загинули впродовж 1950-52 рр. Це ті, про яких дізнався закордон, — а скільки їх залишилося безіменними? По таких втратах, Провід ОУН — під час того, як приймав друге рішення в справі конфлікту — мусів діяти в цілком іншому особовому складі. На це, між іншим, покликався Бандера і пояснював новим складом Проводу його некорисне для себе рішення. Але у відповідь треба сказати одне: рішення в 1953 р. в нічому не різнилося від рішень з 1949 і 1950 р. Воно тільки гостріше формульоване і відбиває в собі деяку атмосферу нервозности виправдану, зрештою, терором ворога, масовою смертю провідних людей і, нарешті і тим, що Провід підпільної України все ще мусів займатися справами, які давно повинна була полагодити еміграція в дусі його опіній і вирішень з попередніх років.

Тим разом в рішеннях Проводу не було ніяких уточнень в питаннях ідейно-програмових, достатньо і вичерпно вяснених попередньо, поставлено тільки

вимогу негайної перебудови ЗЧ. В першому документі, підписаному Ю. Лемішем, головою Проводу ОУН, було сказано:

РІШЕННЯ ПРОВодУ ОУН НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В СПРАВІ СТЕПАНА БАНДЕРИ

“Провід Організації Українських Націоналістів на Українських Землях стверджує, що Бийлихо (Степан Бандера — ред.) відійшов від постанов III. Надзвичайного Великого Збору ОУН, він ні формально, ні фактично не є Провідником ОУН. Провід сподівається, що Бийлихо (Степан Бандера — ред.) в ім'я цілості ОУН припинить розкольницькі акції і закличе до порядку Мирона... (Матвієйко — ред.).

Голова Проводу ОУН на Українських Землях
(Ю. Леміш)”²⁵.

Це різке ствердження було реакцією на постійні домагання і С. Бандери і опозиції, щоб Провід в Україні вияснив, чи Бандера є чи не є Головою Проводу ОУН. Бандера нераз нарікав на невияснене положення, а публічно висловився до тої теми в своєму вже цитованому листі до членів ОУН.

Щоб покласти край сумнівам, Провід ОУН в Україні ствердив, що Бандера ні формально, ні фактично Провідником ОУН не був і не є.

Друга частина цього ж документу займається майбутнім ЗЧ ОУН. В ній читаємо:

“Провід Організації Українських Націоналістів на Українських Землях уповноважує Лева Ребета, Зиновія Матлу та Бийлиха тимчасово перебрати керівництво Закордонних Частин ОУН і реорганізувати їх згідно з позиціями Проводу ОУН в Україні”²⁶.

Як бачимо, тут подане пряме доручення розв'язати дотеперішній провід ЗЧ, а на його місце ство-

---

²⁵ “Український Самостійник”, 7. березня 1954.

²⁶ Там-же.

рити Колегію Уповноважених з завданням реорганізувати ЗЧ згідно з ідейно-програмовими позиціями ОУН в Україні. Пригадуємо, що в першому рішенні була тільки сугестія, щоб створити Еміграційний Центр ОУН, як надбудову над проводом ЗЧ. Посередньо тут знову стверджено, що ідейно-програмові позиції ЗЧ є фальшиві і що їх треба виправити. Також, як перед двома роками, висловлено довір'я членам опозиції і підтверджено їх мандати в ЗП.

Так, як по першій так і по другій рішенні, у водусі висіло важке питання: чи підпорядкується Степан Бандера?

НАРАДИ МІЖ БАНДЕРОЮ, РЕБЕТОМ І МАТЛОЮ В МЮНХЕНІ

Тільки два кандидати до Колегії Уповноважених жили в Мюнхені — С. Бандера і Лев Ребет. Третій з них Зенон Матла виїхав на постійне поселення до США і жив в Філадельфії. Проминуло кілька тижнів заки можна було влаштувати переїзд Матли до Мюнхену і розпочати вступні розмови. Вони велися насамперед в тому напрямі, щоб виключити всякі сумніви щодо ідентичности документів і автентичности рішення Проводу ОУН в Україні. Після відповідних взаємних вияснень, С. Бандера заявив, що в нього нема ніякого сумніву в тому, що документи є автентичні і що на їх підставі він готовий приступити до переговорів щодо виконання політичної волі їх авторів. (Документи дістало тільки ЗП УГВР, ЗЧ в той час своїми зв'язками листів не отримали, вони надійшли аж 1 - 2 місяці пізніше).

ДОВГІ І ЗАТЯЖНІ ПЕРЕГОВОРИ КІНЧАЮТЬСЯ УСПІХОМ

Переговори велися цілий листопад і грудень і були затяжні та часто приходило до криз. Всетаки їх кінець був добрий: Бандера, Ребет і Матла погодилися. Вони випрацювали спільну плятформу, яка

мала стати базою їх діяльності в характері Уповноважених і вихідною реформ, які мали бути переведені в ЗЧ ОУН. Цю платформу вони назвали:

Плян і деякі уточнення до діяльності тимчасового керівництва ЗЧ ОУН.

(База дії Колегії Уповноважених)

Повний текст цього документу такий:

I.

1. Провід ЗЧ ОУН завіщує свою діяльність для уможливлення виконання завдань, які стоять перед Колегією Уповноважених.

2. В місце Проводу ЗЧ ОУН вступає в дію Тимчасове Керівництво ЗЧ ОУН у складі:

- а) Колегія Уповноважених;
- б) Політична Рада ЗЧ ОУН;
- в) Екзекутива ЗЧ ОУН.

Організаційна система ЗЧ ОУН діє даліше з мандату Колегії Уповноважених.

3. Колегія Уповноважених творить тимчасово найвище керівництво ЗЧ ОУН.

Колегія Уповноважених кермує цілістю праці ЗЧ ОУН:

- а) вирішує всі біжучі питання,
- б) затверджує постанови Політичної Ради ЗЧ ОУН,
- в) кермує і контролює діяльність Екзекутиви ЗЧ ОУН.

Ніхто з Колегії Уповноважених не сповняє окремих функцій в рямцях ЗЧ ОУН й ЗП УГВР.

Колегія Уповноважених діє колегіяльно й відповідає солідарно за свою діяльність.

4. Політична Рада ЗЧ ОУН у складі визначеному Колегією Уповноважених опрацьовує, пропонує й оцінює важливіші питання політики ОУН. На чолі Політичної Ради ЗЧ ОУН стоїть Голова Політичної Ради назначений Колегією Уповноважених.

5. Екзекутива ЗЧ ОУН у складі визначеному Колегією Уповноважених полагоджує організаційні й оперативні справи під загальним керівництвом Колегії Уповноважених.

На чолі Екзекутиви ЗЧ ОУН стоїть Голова Екзекутиви, назначений Колегією Уповноважених.

6. Компетенції Проводу ЗЧ ОУН щодо покликання теренових Проводів ЗЧ ОУН переходять на Колегію Уповноважених.

Екзекутива ЗЧ ОУН має право предклатати свої пропозиції у цих справах.

7. Колегія Уповноважених у своїй діяльності бере до уваги постанови дотогочасних Конференцій ЗЧ ОУН.

Зокрема Колегія Уповноважених підготовлятиме матеріали і пропозиції з ділянки програми, політики й державного будівництва для практичного використання найближчих Конференцій ОУН й чергового Великого Збору ОУН.

8. Колегія Уповноважених розв'язуватиме усі проблеми в аспекті єдності визвольного руху.

9. Всі члени ОУН за кордоном, а в тому і ці, які діють у системі ЗП УГВР, є підпорядковані організаційній системі ЗЧ ОУН.

10. Члени ОУН є зобов'язані у всій своїй діяльності політичній у рямцях ЗЧ ОУН й поза ними відстоювати ідейну й дієву ролю ОУН у сучасному революційно-визвольному русі.

11. З моментом вступлення у дію Колегії Уповноважених, члени, що перебувають за кордоном, а які були підпорядковані Проводові ОУН на УЗ, підпорядковуються Тимчасовому Керівництву ЗЧ ОУН.

12. Впродовж 3 - 4 місяців відбудеться Конференція ЗЧ ОУН для розгляду актуальних справ.

13. Тимчасове керівництво ЗЧ ОУН після виконання своїх завдань скличе Конференцію, перед якою складе звіт зі своєї діяльності та яка покличе нові керівні органи ЗЧ ОУН.

II.

14. Взаємовідносини між ЗЧ ОУН і ЗП УГВР мусять бути тотожні із відношенням між ОУН й УГВР на Рідних Землях.

15. ЗЧ вповні респектують автономію ЗП УГВР, а ЗП УГВР — респектує автономію ЗЧ ОУН.

16. ЗЧ ОУН приймають до відома повновласті ЗП УГВР з 1953 р. й дадуть повну підтримку діяльності цієї установи. ЗП УГВР респектує політичну роль ЗЧ ОУН.

17. ЗП УГВР проводить зовнішню й внутрішню політику у характері керівного визвольного центру. ЗЧ ОУН проводить зовнішню й внутрішню політику в характері визвольно-політичної організації.

18. Змагаємо до приєднання у формації УГВР різних політичних середовищ.

19. ЗП УГВР й ЗЧ ОУН втримують свої окремі зв'язки з Рідними Землями. Узгіднення із ЗП УГВР справ зв'язку з Рідними Землями належить до компетенції Колегії Уповноважених.

III.

21. Визнаємо за обов'язуючі в цілій ОУН Постанови III. Великого Збору ОУН враз з уточненнями й доповненнями з 1950 р.

22. ОУН стоїть на протимарксистських позиціях. Наше розуміння поняття "безкласового суспільства" не покривається з інтерпретацією марксистського соціалізму.

23. Український націоналізм є національно-визвольний, всенародний, демократичний, протитоталітарний рух.

24. У закордонній діяльності на зовнішньому й внутрішньому відтинках протиставляємося тенденціям спільного фронту з російськими імперіялістами.

25. Явище комунізму й націонал-комунізму трактуємо як погубну для української визвольної справи

політичну й ідеологічну орієнтацію. Червона Москва використовує марксизм, комунізм й націонал-комунізм для російської імперіялістичної експансії. Білі російські імперіялісти використовують прояви націонал-комунізму серед поневолених народів, які на ділі являються інфільтрацією російського комуністичного імперіялізму як доказ, що комунізм не є явищем чисто російським. Тимчасом — боротьба проти комунізму у всіх його формах — є по суті боротьбою із сучасним російським імперіялізмом.

26. Уважаємо, що участь групи УРДП — “Вперед” у системі ЗП УГВР невідповідна, але не виключаємо участі цієї групи в дальшому розвитку і при участі у ЗП УГВР ширшого вахляра політичних середовищ. Ми є рішуче проти участі у формалізації визвольного руху тих політичних груп, які стоять на платформі комунізму й націонал-комунізму.

Цей документ являє собою плян й уточнення до діяльності Тимчасового Керівництва ЗЧ ОУН, узгоднений і прийнятий підписаними трьома уповноваженими:

(-) Лев Ребет (-) Зиновій Матла (-) Степан Бандера
Мюнхен, дня 28 грудня 1953 року²⁷.

Як бачимо, цей документ складається з трьох частин. В першій із них всі три кандидати до Тимчасового Керівництва погоджуються перебрати провід від ЗЧ ОУН, які мають припинити свою діяльність. Крім того визначено органи, які мали б практично переводити роботу Колегії Уповноважених, і узгоджено їх завдання і взаємну залежність. Принциповим було ствердження, що члени опозиції мають підпорядкуватися Колегії нарівні зі всіма іншими членами ОУН.

В другій частині полагоджено компетенційні спори між ЗЧ і ЗП визнавши, що обидві організації-установи є автономними у відношенні до себе і що “взає-

---

²⁷ “Український Самостійник”, ч. 10 від 7. III. 54 р.

мовідносини між ЗЧ і ЗП мусять бути тотожні із відношенням між ОУН і УГВР на Рідних Землях”. Йшлося про політичне підпорядкування делегації ОУН в ЗП властям ЗЧ.

Третя частина була найістотнішою для ЗЧ тим, що в ній С. Бандера фактично погодився на виправлення своїх ідеологічних і програмових схиблень в дусі інтерпретацій Проводу ОУН в Україні, бо визнав принцип “безклясового суспільства”, як обов’язуючий для соціальної програми ОУН і погодився з тим, що ОУН є демократичний і протитоталітарний рух. Це вже була основа, на якій можна було перевести дальші реформи ідейно-програмової лінії ЗЧ ОУН.

ВІДВОРОТ С. БАНДЕРИ

Несповна тиждень після підписання “плянун і деяких уточнень”, С. Бандера зробив відворот від зайнятих там позицій і зокрема від третьої частини документу, де говориться про наближення ідейно-політичних позицій ЗЧ до позицій ОУН в Україні. Про це він повідомив своїх однодумців в ЗЧ окремим листом від 2 січня 1954 року і про це сказав також на засіданні Колегії Уповноважених 3 лютого 1954 р. Бандера просив вписати до протоколу між іншим таке: “Обвинувачення мене і ЗЧ ОУН — без огляду на те хто їх ставить — є неправдиві і безпідставні. Їх відкинула 4-та Конференція ЗЧ ОУН і їх відкидаю категорично я. На такій базі (твердження про мій і ЗЧ ОУН відхід від постанов Третього Надзвичайного Великого Збору ОУН, про (мої) розкольницькі акції і про зміну позицій ЗЧ ОУН та її політики й діяльності в дусі “Сучасної України” і ЗП УГВР) — на чому виразно настоює Ребет — не може бути погодження ані моєї участі в Трійці. Це стояло ясно від початку”²⁸.

---

²⁸ Протокол переговорів переходить в ЗЧ і в ОУНз.

БАНДЕРА ВІДКИДАЄ ВИМОГУ ПРОВІДУ ОУН ЩОДО ВИПРАВЛЕННЯ ІДЕЙНО-ПРОГРАМОВОЇ ЛІНІЇ ЗЧ ОУН.

Таке становище Бандери означало заперечення всього того, чого домагався Провід ОУН під проводом Романа Шухевича в “Роз’ясненні” з 1949 року, в “Становищі Проводу” від 1950 р., а далі Ю. Леміш в письмах з 1953 р., П. Полтава в “Листі до друзів” і всі інші члени Проводу в своїх писаннях на програмові теми. У всіх цих документах виданих Проводом ОУН в Україні впродовж 5 років у різному персональному складі, повторялися все ті самі твердження:

- 1) про відхід ЗЧ від постанов Ш. НВЗ і
- 2) про обов’язковість ті схиблення виправити.

Останнє рішення в тому відношенні не вносило нічого нового і тому невиправданим був аргумент Бандери, що воно було прийняте його персональними противниками і інспіроване Василем Охримовичем. Коли Бандера після прийняття “Плянуні деяких уточнень” домагався від Лева Ребета і З. Матли, щоб Колегія Уповноважених “шанувала існуючий устрій і структуру ЗЧ ОУН, та ідеологічно-політичні постанови Конференцій ЗЧ ОУН”, (наводимо слова С. Бандери з протоколу), то це означало, що він ще раз повністю завертав до ідейних позицій, які були засуджені Проводом ОУН. Це означало також, що він переходив до денного порядку над рішенням двох Конференцій ЗЧ в справі конфлікту, які — як відомо — зобов’язали все членство ЗЧ підпорядкуватися рішенням Проводу ОУН в Україні і уважати їх остаточними.

Про небажання С. Бандери піти назустріч Проводові ОУН в Україні в програмових питаннях свідчить і така його заява:

“Провід ЗЧ ОУН, якщо має передати тимчасове керівництво ЗЧ ОУН Колегії Трьох, мусить знати її становище у засадничих справах щодо устрою, правопорядку, структури й політики ЗЧ ОУН, так як це

зобов'язують постанови конференцій ЗЧ ОУН. Ці уповноваження, в практичному здійсненні, мають іти в напрямі ствердження й скріплення правопорядку, сили, дієвості й самостійницької політичної акції ЗЧ ОУН, а не їх заперечення чи підривання”²⁰.

Очевидно, Бандера вимагав не реформи в ЗЧ, а продовження тієї політичної лінії, яку засудив Провід ОУН в Україні. В світлі таких вимог “Плян і деякі уточнення” ставали звичайним шматком паперу.

ДОДАТКОВІ ВИМОГИ ЗЧ ОУН ДО КОЛЕГІЇ УПОВНОВАЖЕНИХ

Але й на тому не був кінець. Обмежуючи повновластї Колегії до чисто технічних справ, С. Бандера перевів на Проводі ЗЧ ОУН ухвалу силою якої і в тих технічних питаннях Колегія мала бути дуже обмежена. Згідно з цією ухвалою вона потребувала до своєї правосильності не тільки повновластей виданих Проводом ОУН в Україні, але ще додаткових стверджень і уповноважень від Проводу ЗЧ, отже того чинника, який у спорі був одною із сторін і який віддав справу конфлікту до остаточного вирішення суперарбітрові (Проводові ОУН в Україні). Домогання повновластей для Колегії від ЗЧ було тим більше нелогічним і, правно ніяк не оправданим, що якраз ЗЧ мали стати предметом реформ Колегії. Виходило, що Колегія має бути залежною від того чинника, який вона мала контролювати і реформувати. Коли напр. Закордонним Частинам реформи Колегії не сподобалися б, вони могли б відкликати свої уповноваження для Колегії і тим способом зроби́ти її нелегальною і недійсною установою.

Про ці домогання С. Бандери в протоколах переговорів записано так:

“Від самого початку і досі я заступав становище, що для того, щоб Трійка могла перебрати керів-

---

²⁰ Протокол нарад 1 січня 1954 р.

ництво ЗЧ ОУН, вона мусить дістати, крім уповноваження від Проводу ОУН на Рідних Землях — також уповноваження від ЗЧ ОУН. Незаконною є інтерпретація, що вона може перебрати це керівництво без згоди ЗЧ ОУН, на основі самого уповноваження з Краю”. А в іншому місці протоколу читаємо: “Колегія без уповноваження і згоди від ЗЧ ОУН не може ані правно, ані фактично перебрати керівництва ЗЧ ОУН. Для цього є потрібне, крім уповноваження від Проводу ОУН на Рідних Землях також і уповноваження від ЗЧ ОУН”.

С. БАНДЕРА РОБИТЬ ЧИСТКУ В ПРОВІДІ ЗЧ ОУН

Відкинувши пропозиції ідейно-програмових реформ, Бандера рішив позбутися з Проводу ЗЧ всіх тих людей, які не йшли разом з ним. Замість приєднати опозицію до ЗЧ, як це було доручено з України, він виключав всіх, хто домагався реформ в дусі постанов ОУН на Рідних Землях. Першими “вичищеними” були: д-р Богдан Кордюк і інж. Богдан Підгайний, обидва члени Проводу ЗЧ. Далі мала відбутися чистка в “Українському Самостійнику”, півофіційній ЗЧ, що був остоею внутрішньої опозиції. Бандера покликав до себе сотника УПА д-ра Модеста Ріпецького, видавця “Українського Самостійника” і вимагав від нього передати Видавництво людині льяольній до нього і до його політичної лінії. Відповідь М. Ріпецького була негативною. Він заявив, що силою останніх рішень Проводу ОУН в Україні, найвищим керівним чинником для членів ОУН є Колегія Уповноважених і він може виконувати тільки її доручення.

Треба було сподіватися дальших чисток в Редакції. Зі всього виходило, що Бандера приготує весь вірний собі апарат ЗЧ до генеральної розправи з прихильниками рішень Проводу ОУН.

ПОСТАНОВИ ЗБОРІВ ВІД 1 ЛЮТОГО 1954 РОКУ

Дня 1 лютого відбулися сходуни членів ЗЧ, на яких д-р Лев Ребет і Зенон Матла поінформували про труднощі здійснення домовлення на базі “ПлянУ і деяких уточнень”. Зібраних 47 провідних осіб ОУН схвалили одногосно апель до Бандери, щоб він не утруднював здійснення ним самим підписаного пляну.

Ухвала зборів була така: “Учасники українського визвольного підпілля: вояки Української Повстанчої Армії і члени Організації Українських Націоналістів, зібрані на інформативних зборах, скликаних Уповноваженими Проводу ОУН, які відбулися 1 лютого 1954 р. у Мюнхені, схвалили наступні резолюції:

1) Учасники зборів пересилають палкий привіт: Президії, Генеральному Секретаріатові і всім членам Української Головної Визвольної Ради на Рідних Землях; Головному Командуванню Української Повстанчої Армії, Головному Командирові полк. Василеві Ковалеві і всім воякам УПА.

Проводові Організації Українських Націоналістів та його Голові Юрієві Лемішові і всім членам ОУН на Українських Землях.

2) Учасники Зборів беззастережно визнають політичний і організаційно-устроєвий примат визвольного-революційного керівництва і визвольних організацій на рідних землях, тобто УГВР, УПА, ОУН.

3) Учасники Зборів закликають:

а) вояків УПА закордоном негайно виконати доручення Президії і Генерального Секретаріату УГВР,

б) членів ОУН за кордоном через Уповноважених Проводу ОУН підпорядкуватися Проводові (на

Українських Землях) і негайно виконати доручення Проводу.

4) Зібрані на нараді члени ЗЧ ОУН, вояки УПА і члени ОУН звертаються з проханням до Уповноважених Проводу ОУН в Україні Лева Ребета, Зиновія Матли і Степана Бандери скликати 10 лютого 1954 року поновне зібрання і поінформувати про остаточне уконституювання Колегії уповноважених і приступлення її до дії.

Приваних на зборах — 47 (сорок сім) осіб. Постанови схвалені в деяких пунктах одногосно, в інших — дві особи стрималися.

За Президію Зборів:

(-) Богдан Кордюк, (-) Іван Бутковський
(-) Л. Рихтицький”³⁰

Але ані цей апель, ані дальші розмови Ребета і Матли не вплинули на рішення Бандери. Він послідовно відкидав всяку можливість говорити про його і ЗЧ ідейно-програмові помилки і обвинувачував в них зі свого боку опозицію, а через неї і ОУН в Україні. На його думку вони, а не він, мали виправити свою політичну лінію.

КОЛЕГІЯ УПОВНОВАЖЕНИХ РОЗПОЧИНАЄ ПРАЦЮ БЕЗ БАНДЕРИ

В обличчі фактичного відкинення Бандерою рішення Проводу ОУН в Україні і перекреслення зобов'язання взятого цілою закордонною організацією на III. і IV. Конференціях, та перекреслення Бандерою свого власного підпису на документі “Плян і деякі уточнення” — Лев Ребет і Зенон Матла знайшлися в дуже складному положенні. Що було їм ро-

---

³⁰ “Український Самостійник”, 7. березня 1954.

бити? Ще раз відкликатися до Проводу в Україні? Але який політичний змісл такого кроку, коли вже й без того погляди Проводу ОУН були цілком ясними. Не могло бути сумніву, що й наступне рішення буде таке саме, як було в 1949, 1950 і 1953 рр. А при тому було також певним, що так, як Бандера не підпорядкувався трьом рішенням і трьом різним щодо свого персонального складу Проводам, так він не повинується і наступному рішенню. Отже, для чого було ще раз займати увагу еміграційними справами людям, які стояли в затяжній і жорсткій боротьбі з ворогом? Ні, відкликатися ще раз до Проводу в Україні не було зміслу. Що ж тоді? Можна було прийняти позицію непротивлення злу, мовляв, нічого не вдієш, хай все йде так, як йшло досі; хай ЗЧ ОУН відриваються ідейно від матірної ОУН і хай поставють дві цілком різні організації.

Що означала б така постава? Наслідок її був би такий, що за кордоном не було б організації, яка вірно віддавала б політичну програму великої боевої сили, якою була ОУН в Україні! Що гірше! І між своїми і між чужими була б утворювалася опінія, що ідеї, під якими виступає Бандера, є вірним відбиттям того, що діється в Україні. Це означало б поставити Україну під обвинувачення, що вона бореться під прапором реакції, протиставної до найкращих здобутків людства і українського народу, а в тому і до таких з них як демократія, гуманність, співпраця між народами і людьми. ОУН в Україні не хотіла, щоб в світі ширилася про неї така опінія і вимагала реформувати ЗЧ.

Залишалася тільки третя можливість: перевести реформи в ЗЧ без Бандери. Залишити його і тих що з ним на боці. Хай їх буде й багато — це неістотне. Істотним є щось цілком друге, а саме те, що вони не будуть мати права говорити від імені ОУН в Україні і зловживати її великим, розумним, а при тому героїчним і кривавим ідейним і політичним дорібком. Хай помилки Бандери спадуть на нього і на його

ЗЧ, а не на Україну і на її революційних бійців. Постановля зреформованої націоналістичної організації закордоном (ОУНз) дає бодай часткову сатисфакцію революціонерам в Україні, коли вже Бандера і Стецько постаралися про те, щоб не дати їм повного признання за їх працю, боротьбу і смерть. Треба було, щоб бодай частина прийняла їх пропозиції, сугестії, поради і доручення, коли вперта і засліплена, а при тому політично невироблена більшість відкинула їх.

Серед важкої боротьби за найкраще рішення, Лев Ребет і Зенон Матла повідомили членство закордоном і ціле українське громадянство про

**РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОВОДУ ЗЧ ОУН,
яке сталося 9 лютого 1953 р.**

Документ, яким це рішення проголошено, звучав так:

Документ ч. 3.

Лист до Проводу ЗЧ ОУН.

“Організація Українських Націоналістів
Закордонні Частини
Колегія Уповноважених.

12 лютого 1954 р.

До Проводу ЗЧ ОУН, на руки п. Степана Бандери.

З уваги на те, що Провід ЗЧ ОУН під головуванням Ст. Бандери почав дію незгідну з рішенням Проводу ОУН в Україні від літа 1953 р. та незгідну з підписаним трьома уповноваженими документом від 28 грудня 1953 року і почав без порозуміння з уповноваженими Левом Ребетом і Зеноном Матлою реорганізувати Провід ЗЧ ОУН та інші клітини ЗЧ

ОУН, — уповноважені Лев Ребет і Зиновій Матла уважали за конечне з 9 лютого 1954 р. увійти в дію в характері Колегії Уповноважених згідно з вище згаданим рішенням Проводу ОУН в Україні.

Колегія Уповноважених у згаданому складі є тепер найвищим керівництвом для всіх членів ОУН поза межами України.

З уваги на те, що дотеперішній Провід ЗЧ ОУН — всупереч ствердженню ІV Конференції ЗЧ ОУН (від червня 1953 р.), що голова Проводу всієї ОУН знаходиться на Рідних Землях і всупереч постанові цієї Конференції (пункт 47), яка зобов'язала Провід ЗЧ ОУН прийняти рішення Проводу ОУН в Україні в справі конфлікту — не підпорядкувався Проводові ОУН в Україні, Колегія Уповноважених РОЗВ'ЯЗУЄ З ДНЕМ 12 ЛЮТОГО 1954 р. ДОТЕПЕРІШНІЙ ПРОВІД ЗЧ ОУН. Із членів ОУН на еміграції ЗНЯТО ОBOB'ЯЗОК виконувати накази і доручення від імені дотеперішнього Проводу ЗЧ ОУН.

Відповідно до рішення Проводу в Україні і згідно з прийнятим та 28 грудня 1953 р. підписаним Л. Ребетом, З. Матлою і С. Бандерою пляном діяльності — легальними органами ЗЧ ОУН є Колегія Уповноважених і покликані нею Політична Рада та Екзекутива ЗЧ ОУН.

З пошаною

Колегія Уповноважених

(-) Лев Ребет

(-) Зиновій Матла³¹

Після цього проголошення розпочалась нечесна пропаганда ЗЧ проти всіх, хто став по боці Проводу ОУН, і пущено в рух писану і шептану плітку про

---

³¹ "Український Самостійник", 7. березня 1954.

те, що опозиція це неокомуністи, запроданці американської розвідки і морально “розложений елемен”. “Безкласове суспільство”, під яким Бандера поставив свій підпис 28 грудня 1953 р., нині стало предметом ганебних обвинувачувань в марксизмі. Видано інструкції бойкотувати всіх, хто пішов за голосом Проводу ОУН, не подавати їм руки, плювати за ними, виключати з громадських товариств і відсторонювати від всяких впливів. Пішли вказівки, як нищити “Український Самостійник” і як зловживати грішми з його кольпортажу. Наука Донцова про неморальність в політиці давала свої застрашуючі плоди.

Під впливом такої димної заслони брудної пропаганди закрито правду, викривлено дійсність, обдурено членство і громадянство. Велика частина членства не знаючи в чому справа, — дала зловитися на “принади” цієї пропаганди і пішла за ЗЧ. Але всі, хто знав факти, документи, розмови, зустрічі, дійсний стан, пішли за голосом Проводу ОУН в Україні. Ціла редакція “Українського Самостійника” і більшість провідного членства залишилися вірними своєму найвищому Керівництву в Україні.

ПОСТАННЯ ОУНз

20 лютого 1954 року була покликана до життя Колегією Уповноважених перша Політична Рада і Екзекутива ЗЧ ОУН. Вона надала Організації цілком новий демократичний статут і зірвала з традицією несерйозної “п’яткової” конспіративної системи на еміграції. При кінці 1956 р. (25. XII.) відбулась конференція зреформованих ЗЧ. Там прийнято назву

ОУНз і покликано до життя виборні органи. Колегія Уповноважених перестала діяти. Розпочала діяти нова політична організація з програмою ОУН в Україні.

З М І С Т

Вступ: д-р Роман Борковський — — — — — стор. 3

ПЕРША ЧАСТИНА: — — — — — 17

Розпад Німецького Райху. — Початок української еміграції. — Політичний склад ОУН на еміграції. — Наради у Відні і в Мюнхені 1945 р. — Нездійснений плян Четвертого Великого Збору. — Ідейно-програмові спори в ЗЧ ОУН в 1946—1948 рр. — Програмова дискусія між опозицією, Бандерою і Проводом ОУН в Україні.

ДРУГА ЧАСТИНА: — — — — — 50

Погляди опозиції покриваються з поглядами Проводу ОУН в Україні; ген. Чупринка-Шухевич дає відповідь Бандері. — ЗЧ ОУН відійшли від букви і духа постанов III. Надзвичайного Великого Збору (НВЗ). — Українська держава з демократичним устроєм — ціль ОУН. — Боротьбу треба вести проти російського імперіалізму, а не проти російського народу. — Ані ОУН, ані опозиція в ЗЧ ОУН не мають нічого спільного з марксизмом. — ОУН стоїть на позиціях безкласового суспільства. — ОУН не займається метафізикою, ані не перебирає компетенцій церкви. — Розкрити ідейну забриханість ворога і відібрати від нього не його вартості. — Твердження, що ОУН не еволюціонувала у воєнні роки не є вірне. — Ідеологія Д. Донцова чужа для ОУН. — Еміграція має тільки допоміжне значення. — Не приймаємо до відома виключення членів опозиції з ОУН.

ТРЕТЯ ЧАСТИНА: — — — — — 85

Частковий відворот Бандери. — III. Конференція ЗЧ ОУН в Мюнхені. — Бандера і опозиція висилають своїх провідних людей в Україну. — IV. Конференція ЗЧ ОУН. — Друге рішення Проводу ОУН в Україні в справі конфлікту.

— Рішення Проводу ОУН на Українських Землях в справі С. Бандери. — Наради між Бандерою, Ребетом і Матлою в Мюнхені. — Довгі і затяжні переговори кінчаються успіхом. — Відворот С. Бандери. — Бандера відкидає вимогу Проводу ОУН щодо виправлення ідейно-програмової лінії ЗЧ ОУН. — Додаткові вимоги ЗЧ ОУН до Колегії Уповноважених. — С. Бандера робить чистку в Проводі ЗЧ ОУН. Постанови зборів від 1. лютого 1954 р. — Колегія Уповноважених розпочинає працю без Бандери. — Розв'язання ЗЧ ОУН. — Постанова Організації Українських Націоналістів закордоном (ОУНз).

ІНДЕКС — — — — — — — — — — 111

ІНДЕКС

Армія Власова, 17 26

Бандера, Степан

і програма ОУН, 19; і проблема Проводу в ОУН, 20; і наради у Відні і Мюнхені в 1945 р., 20; і його перша публічна дискусія з опозицією, 25—50; і його теорія подвійної програми в ОУН, 26—30; і демократія, 30—33; і комунізм, 34—35, 77—80; і рос. народ, 35; і безкласове суспільство, 37—39, 71—72, 80; і філософські доктрини, 39—40; і Донцов, 40—41, 81; і роля еміграції, 82—84; і його становище до рішення ОУН в справі конфлікту, 85—89; і рішення Проводу ОУН з 1953 р., 94—95; і переговори в справі створення Колегії Уповноважених, 95; і відкинення рішень Проводу ОУН в справі конфлікту, 100—103; і його чистка в ЗЧ ОУН, 103; і розв'язання ЗЧ ОУН в 1953 р., 107;

Безкласове суспільство — див. Опозиція в ЗЧ ОУН і безкласове суспільство.

Берлін, 17

Большевики

і окупація України, 17; і еміграція, 18

Бутковський, Іван, 105

Відень, 20

Вісник ООЧСУ, 90

Власов, А., див. Армія Власова

"Вперед", 67, 99

Гітлер, Адольф, 17, 26

Горновий, О., 41, 69, 73, 74, 89, 93

Гриньох, Іван, 22

Демократія і укр. народ, 33

Дивізія "Галичина", 18

"Документи і проблеми", 41

Донцов, Дмитро, 40, 81—82, 89, 93

Дяків-Горновий, див. Горновий, О.

Еміграція в Німеччині, 18—19

Закарзоння, 21

ЗП УГВР, 67

і ЗЧ ОУН, 23—24, 98, 100

ЗЧ ОУН,

і їх постановя, 20; і склад їх членства, 18—19; і ідейно-програмові спори в 1496—48, 21—26; і спори в 1949—53, стор. 24—25; і "Укр. Трибуна", 22; і 2-га Надзв. Конф. з серпня 1948, стор. 22—23, 85; і 3-тя Конф. ЗЧ ОУН з 1951 р., 90, 91; і 4-та Конф. ЗЧ ОУН в 1954 р., 91—92; і опозиція, 23—24, 26, 30, 86; і демократія, 30, 42; і тоталітаризм, 31; і крайові публіцисти, 41; і виборність керівництва, 42, 48; і диктатура їх провідника, 43; і характер їх апарату, 43—44; і відношення до людини, 44—45; і теорія політ. криз, 45—46; і роля їх конференцій, 46—47, 48; і 3-й Надзв. Вел. Збір ОУН, 51, 98; і доля виключених з ОУН членів опозиції, 84—85; і Закордонний Центр ОУН, 84; і Відділи УПА, 87; і ЗП УГВР, 87—89, 92; і УНРада, 89; і рішення передати справу конфлікту до вирішення в Україні, 90; і переговори в справі Колегії Уповноважених, 95; і їх розв'язання в 1953 р., 107.

Ідеологія ОУН, 25—26

Ільницький, Роман

Київ, 17, 91

Коваль, Василь, полк., 93, 104

Колегія Уповноважених, 42, 95—99, 101, 103

Концентраційні табори, 17, 18, 19

Кордюк, Богдан, 103, 105

Краків, 19

Лебедь, Микола, 20, 23

Леміш, Юрій, 54, 94, 101, 104

Лемківщина, 21

Ленін, Владімір, 34

Ленкавський, Степан, 20, 91

Львів, 17

Майстренко, Іван, 67

Матвієйко, Мирон, 91, 94

Матла, Зенон, 94, 95, 99, 101, 104, 105, 108

Мюнхен, 20, 21, 90, 104

Німці, 41

Опозиція в ЗЧ ОУН

і комунізм, 34—35, 77—80, 98—99; і рос. народ, 35, і безкласове суспільство, 37—39, 71—72, 80, 98, 100, і філософські доктрини, 39—40, і Донцов, 40—41, 81, і виборність керівництва в ЗЧ ОУН, 45—47; і конспірація, 48; і демократія, 49; і марксизм, 67—68, 98; і роля еміграції, 82—84; і рішення ЗЧ ОУН виключити членів опозиції з ОУН, 84—85, 86—89, 95; і її висланник до Проводу ОУН в Україні, 90; і переговори в справі Колегії Уповноважених, 95; і постановня ОУНз, 109.

ОУН

і її представники закордоном, 18, 20; і еволюція її програми, 19, 25—50, 81; і 3-й Надзв. Великий Збір, 19, 20, 30, 42, 51, 53, 85, 88, 94, 98, 100, 101; і Другий Великий Збір, 19; і Четвертий Великий Збір, 20, 21; і демократія, 30, 42, 51—52, 53, 71; і фашизм, 26; і наради у Відні та Мюнхені, 20; і конференція ОУН на Укр. Землях з 1950 р., 53; і її Закордонний Центр, 20, 84, 90, 95; і становище до укр. народу, 35—36, 54—66; і безкласове суспільство, 37—39, 71—73, 80, 98, 100; і філософські доктрини, 39—40, 73—77; і Донцов, 40—41, 81; і виборність її керівництва, 42; і її рішення в справі конфлікту з 1950 р., 50; і її декларація з травня 1945 р., 66; і марксизм 67—68, і націоналізм, 70—71; і комунізм, 34—35, 77—80; і роля еміграції, 82—84; і її рішення в справі виключення з ОУН членів опозиції, 84—85, 95; і її друге рішення в справі конфлікту з 1953 р., 92—95.

Підгайний, Богдан, 103

Полтава, Петро, 41, 71, 89, 93, 101

Примусові робітники, 17, 18

Ребет, Дарія, 20, 22

Ребет Лев, 22, 94, 95, 99, 100, 101, 104, 105, 108

Рихтицький, Любомир, 105

Ріпецький, Модест, 103

"Служба Безпеки", 41, 91

Сталінград, 17

Стахів, Володимир, 23

Стецько, Ярослав, 20

"Сурма", 86

"Сучасна Україна", 100

- УГВР (Українська Головна Визвольна Рада)
і її висланники закордон, 18; і проєкт 4-го Великого Збору, 21;
- УПА, 17
і її висланники закордон, 18; і проєкт 4-го Великого Збору, 21; і боротьба на Лемківщині, 21
- "Українська Трибуна", 22, 24
- Укр. Визвольне Військо, 17, 18
- УЦК, 18 (Укр. Центральний Комітет)
- Фашизм і укр. народ, 26, 33
- Чупринка-Шухевич, 50, 85, 93, 101
і його становище до конфлікту закордоном, 50; і його погляд на демократію, 52—53; і його становище до рос. народу, 54; і безкласове суспільство, 72—73; і філософські доктрини, 73.
- Шлях Перемоги, 41
- Шухевич, Роман — див. Чупринка-Шухевич.